

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

DRUGI ODJEL

PREDMET TRAVAŠ protiv REPUBLIKE HRVATSKE

(Zahtjev br. 75581/13)

PRESUDA

STRASBOURG

4. listopada 2016. godine

Ova će presuda postati konačna pod okolnostima utvrđenima u članku 44. stavku 2. Konvencije. Može biti podvrgnuta uredničkim izmjenama.

U predmetu Travaš protiv Republike Hrvatske,

Europski sud za ljudska prava (Drugi odjel), zasjedajući u Vijeću u sastavu:

Işıl Karakaş, *predsjednica*,
Julia Laffranque,
Nebojša Vučinić,
Valeriu Griţco,
Ksenija Turković,
Jon Fridrik Kjølbro,
Stéphanie Mourou-Vikström, *suci*,

i Stanley Naismith, *tajnik Odjela*,

Nakon vijećanja zatvorenog za javnost 6. rujna 2016. godine,
donosi sljedeću presudu koja je usvojena navedenog datuma:

POSTUPAK

1. Postupak u ovome predmetu pokrenut je na temelju zahtjeva (br. 75581/13) protiv Republike Hrvatske što ga je 22. studenoga 2013. godine hrvatski državljani g. Petar Travaš („podnositelj zahtjeva”) podnio Sudu na temelju članka 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda („Konvencija”).

2. Podnositelja zahtjeva je pred Sudom zastupala gđa. L. Kušan, odvjetnica iz Ivanić-Grada, a potom gđa. N. Owens, odvjetnica iz odvjetničkog društva Owens i Houška sa sjedištem u Zagrebu. Vladu Republike Hrvatske („Vlada”) zastupala je njezina zastupnica gđa. Š. Stažnik.

3. Pozivajući se na članak 8., uzet zasebno i zajedno s člankom 14. Konvencije, podnositelj zahtjeva naveo je kako je njegovo otpuštanje sa radnog mjesta vjeroučitelja predstavljalo neopravdano miješanje u njegovo pravo na privatni i obiteljski život.

4. Vlada je obaviještena o prigovoru 27. siječnja 2014. godine, a ostatak zahtjeva odbačen je kao nedopušten temeljem pravila 54. stavka 3. Poslovnika Suda.

5. Nadalje, zaprimljeni su i komentari trećih strana i to Saveza za obranu slobode („ADF”) i Europskog centra za zakon i pravdu („ECLJ”) (članak 36. stavak 2. Konvencije i pravilo 44. stavak 3. Poslovnika Suda).

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI PREDMETA

A. Situacija podnositelja zahtjeva, njegovo zaposlenje i otkaz

6. Podnositelj zahtjeva rođen je 1975. godine i živi u Rijeci. Profesor je teologije. Kao profesor teologije, ovlašten je da predaje katolički vjeronauk te predmete etiku i kulturu, kako je predviđeno na temelju mjerodavnog domaćeg prava (vidjeti odlomak 36. dalje u tekstu).

7. Na temelju prijedloga lokalnog svećenika, nadbiskup Riječke Nadbiskupije izdao je podnositelju zahtjeva kanonski mandat (*missio canonica*) (br. 492/08-2002) kojim mu je odobreno da podučava katolički vjeronauk.

8. Nakon intervencije Katehetskog ureda Riječke Nadbiskupije, podnositelju zahtjeva je 1. rujna 2003. godine, ponuđen, bez provođenja javnog natječaja, ugovor o radu na neodređeno vrijeme da radi kao nastavnik laik katoličkog vjeronauka u dvije državne srednje škole u Opatiji.

9. Zaposlenje podnositelja zahtjeva temeljilo se na Ugovoru od 18. prosinca 1996. godine sklopljenog između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture, te mjerodavnim dopunskim domaćim propisima (vidjeti odlomke 32., 40. – 41., 43. – 44. dalje u tekstu). Time je zaposlen u javnoj službi, a plaću je primao od države.

10. U to vrijeme podnositelj zahtjeva bio je oženjen sa T.F. Njih dvoje vjenčali su se temeljem vjerskog obreda 14. prosinca 2002. godine, a njihov brak istovremeno su priznala državna tijela, kako je predviđeno mjerodavnim domaćim pravom (vidjeti odlomke 33. i 38. dalje u tekstu).

11. Naknadni razvod podnositelja zahtjeva od T.F. registriran je pri državnim tijelima, a u ožujku 2006. godine oženio se drugom ženom sklapanjem braka u građanskom obliku.

12. Riječka Nadbiskupija je 18. travnja 2006. godine obavijestila podnositelja zahtjeva da se njegov građanski brak s drugom ženom, dok je u isto vrijeme vezan, prema gledištu Crkve, vjerskim brakom za svoju prethodnu suprugu, smatra protivnim kršćanskoj doktrini te da prema tome više nije kvalificiran predavati vjeronauk. Mjerodavni dio pisma glasi kako slijedi:

„Utvrđeno je da ste u ožujku ove godine sklopili građanski brak iako ste još uvijek vezani sakramentom ženidbe za treću osobu. Lokalni Katehetski ured Riječke Nadbiskupije izdao Vam je mandat za predavanje katoličkog vjeronauka u školi. Svaki vjeroučitelj mora pokazati da se 'odlikuje pravim naukom i svjedočenjem kršćanskog života' (kanon 804. stavak 2.) te mora sudjelovati u sakramentalnoj i evangeličkoj zajednici župe. Nova Vam situacija to onemogućuje.

Stoga Vas pozivamo da u pisanom obliku čim prije obrazložite način na koji se Vaša kanonska situacija može uskladiti s kanonskim mandatom br. 492/08-2002 i zatim, do 28. travnja 2006. godine, doći na sastanak u Katehetski ured.”

13. Nakon što je od podnositelja zahtjeva primila objašnjenje njegove situacije, 31. kolovoza 2006. godine Riječka Nadbiskupija povukla je njegov kanonski mandat za predavanje katoličkog vjeronauka.

14. Istog je dana Riječka Nadbiskupija obavijestila dvije škole u kojima je podnositelj zahtjeva bio u radnom odnosu o novoj situaciji. Mjerodavni dio pisma glasi kako slijedi:

„Željeli bismo Vas obavijestiti da je 31. kolovoza 2006. godine povučen kanonski mandat br. 492/08-2002 u odnosu na vjeroučitelja Petra Travaša.

Kanonski mandat povučen je na temelju članka 3. stavka 2. Ugovora sklopljenog između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture (Narodne novine – Međunarodni ugovori br. 2/1997) zbog kršenja kanonskog prava (kanon 804. stavak 2.). Petar Travaš očitovao se o svojoj situaciji u pisanom obliku.”

15. Pozivajući se na članak 106. stavak 1. točku 2. Zakona o radu (redovni otkaz ugovora o radu), 8. rujna 2006. godine podnositelj zahtjeva otpušten je od strane škola s njegovog nastavničkog radnog mjesta uz obrazloženje da više ne može biti nastavnik katoličkog vjeronauka bez kanonskog mandata. Naglasile su da je za podnositelja zahtjeva bilo nemoguće naći drugo radno mjesto ili mu ponuditi alternativno radno mjesto u tim školama. Podnositelju zahtjeva dan je otkazni rok od dva mjeseca i pravo na otpremninu.

B. Sudski postupci

16. Podnositelj zahtjeva je 13. listopada 2006. godine pokrenuo postupak pred Općinskim sudom u Opatiji, osporavajući odluku o otkazu.

17. Općinski sud u Opatiji je 22. veljače 2007. godine odbio tužbu podnositelja zahtjeva uz obrazloženje da, kako je predviđeno u Ugovoru sklopljenom između Svete Stolice i Republike Hrvatske te u povezanom Ugovoru između Vlade Republike Hrvatske i Hrvatske biskupske konferencije o vjeronauku u državnim školama i predškolskim ustanovama, on ne može predavati katolički vjeronauk bez kanonskog mandata. Općinski sud u Opatiji također je zaključio da su škole razmotrile mogućnost zapošljavanja podnositelja zahtjeva na drugom prikladnom radnom mjestu, no budući da takvog radnog mjesta nije bilo, opravdano su raskinule njegov ugovor o radu.

18. Podnositelj zahtjeva osporio je presudu Općinskog suda u Opatiji podnošenjem žalbe Županijskom sudu u Rijeci. Tvrdio je da nije prekršio Zakon o radu ili drugo mjerodavno pravo te da u Ugovoru sklopljenom između Vlade Republike Hrvatske i Hrvatske biskupske konferencije nema zahtjeva o otkazivanju ugovora o radu s osobom čiji je kanonski mandat povučen.

19. Županijski sud u Rijeci je 17. listopada 2007. godine odbio žalbu podnositelja zahtjeva i potvrdio zaključke i obrazloženje Općinskog suda u Opatiji.

20. Podnositelj zahtjeva je 18. i 19. veljače 2008. godine podnio reviziju Vrhovnom sudu Republike Hrvatske i ustavnu tužbu Ustavnom sudu Republike Hrvatske. Pozvao se, između ostalog, na članke 8. i 14. Konvencije i na odgovarajuće odredbe Ustava Republike Hrvatske, tvrdeći da je došlo do neopravdanog miješanja u njegov privatni i obiteljski život zbog odluka o njegovom otkazu te da je otkaz bio diskriminirajući. Posebno je tvrdio da sklapanje drugog braka u građanskom obliku ne može biti razlog za otkaz prema Zakonu o radu ili drugom nacionalnom zakonodavstvu. Stoga je smatrao da je njegov otkaz, utemeljen na činjenici da se razveo od svoje bivše supruge i ponovno se oženio u građanskom obliku, nesrazmjerno utjecao na njegov privatni život.

21. Vrhovni sud Republike Hrvatske je 3. prosinca 2008. godine odbio reviziju podnositelja zahtjeva kao neosnovanu i potvrdio obrazloženja nižestupanijskih sudova. Vrhovni sud Republike Hrvatske posebno je naglasio da je otkaz podnositelja zahtjeva bio temeljen na povlačenju njegova kanonskoga mandata, što je nužan zahtjev za zapošljavanje nastavnika katoličkog vjeronauka kako je predviđeno mjerodavnim domaćim zakonom. Vrhovni sud Republike Hrvatske također je smatrao da nije na školama ili sudovima da razmatraju razloge za povlačenje kanonskog mandata podnositelja zahtjeva od strane Crkve.

22. Podnositelj zahtjeva je 7. veljače 2009. godine dopunio svoju ustavnu tužbu proširenjem svojih argumenata u odnosu na presudu Vrhovnog suda Republike Hrvatske. Posebno je tvrdio da mu je odbijanjem Vrhovnog suda Republike Hrvatske da razmotri razloge njegovog otkaza, suštinski uskraćena mogućnost učinkovitog pobijanja tih razloga pred sudom.

23. Nakon održanog javnog ročišta, 22. svibnja 2013. godine, Ustavni sud Republike Hrvatske odbio je ustavnu tužbu podnositelja zahtjeva sa zaključkom da mu nije povrijeđeno pravo na poštovanje njegovog privatnog i obiteljskog života, kao i da nije bilo diskriminacije protiv njega. Mjerodavni dio odluke glasi:

„10.1.2. Iz pribavljene dokumentacije i navoda ustavne tužbe proizlazi da je prvi brak podnositelja zahtjeva bio sklopljen u vjerskom obliku pred službenikom vjerske zajednice, a razveden na temelju pravomoćne sudske presude sukladno pozitivnom pravu Republike Hrvatske. Ustavni sud Republike Hrvatske primjećuje da je podnositelj zahtjeva nakon toga sklopio novi brak u građanskom obliku bez ikakvih smetnji od strane države. Država ga dakle nije sprječavala u namjeri da sklopi novi brak, niti mu je onemogućila sklapanje novog braka i osnivanje nove obitelji.

Slijedi da podnositelju zahtjeva nije povrijeđeno pravo na sklapanje braka zajamčeno člankom 12. Konvencije, niti ustavno pravo na poštovanje njegova obiteljskog života zajamčenog člankom 35. Ustava Republike Hrvatske i člankom 8. Konvencije.

...

10.2.2. ... Ustavni sud Republike Hrvatske polazi od činjenice da je između Republike Hrvatske i Svete Stolice sklopljen Ugovor o suradnji na području odgoja i kulture, potpisan u Zagrebu, 18. prosinca 1996. godine. Zakon o potvrđivanju tog Ugovora stupio je na snagu 11. veljače 1997. godine, čime je taj međunarodni ugovor postao dio unutarnjeg pravnog poretka Republike Hrvatske, a po pravnoj snazi je iznad zakona.

Tim ugovorom Republika Hrvatska je preuzela obveze koje je dužna izvršiti i poštovati. Primarno, obvezala se jamčiti nastavu katoličkog vjeronauka u svim javnim osnovnim i srednjim školama i u predškolskim ustanovama, kao obveznoga predmeta za one koji ga izaberu, pod istim uvjetima po kojima se izvodi nastava ostalih obveznih predmeta.

Ugovoreno je da će katolički vjeronauk predavati kvalificirani vjeroučitelji koji su po sudu crkvene vlasti prikladni za to i koji zadovoljavaju odgovarajuće odredbe zakonodavstva Republike Hrvatske, pridržavajući se svih dužnosti i prava koji iz toga proizlaze. Ugovoreno je i to da vjeroučitelji moraju imati ispravu o kanonskom mandatu (*missio canonica*) koju je izdao dijecezanski biskup, a opoziv mandata nosi sa sobom neposredni gubitak prava na predavanje katoličkoga vjeronauka. Prema ugovoru, vjeroučitelji su članovi, sa svim učincima, nastavničkog zbora ... Republika Hrvatska se obvezala urediti program i način odvijanja katoličkog vjeronauka u školama svih vrsta i stupnjeva posebnim ugovorima između Republike Hrvatske i Hrvatske biskupske konferencije.

Ustavni sud Republike Hrvatske na ovom mjestu smatra potrebnim primijetiti da je netočan navod podnositelja da prema Ugovoru sklopljenom između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture kanonski mandat nije uvjet za zasnivanje radnog odnosa, već je kao uvjet uređen samo i isključivo Ugovorom o katoličkom vjeronauku u javnim školama i vjerskom odgoju u javnim predškolskim ustanovama, kojeg je Vlada Republike Hrvatske 29. siječnja 1999. godine sklopila s Hrvatskom biskupskom konferencijom. Podnositelj naime ističe da je Ugovor sklopljen između Vlade [Republike Hrvatske] i Hrvatske biskupske konferencije, dvostrani ugovor koji „nije propis i nema status međunarodnog ugovora” te ne može biti obvezujuć [za podnositelja i državu] niti se može primjenjivati na [njegov] slučaj kao što su to učinili [nižestupanjski] sudovi.

Iako podnositelj polazi od pogrešne pretpostavke da je posjedovanje kanonskog mandata kao uvjeta za obavljanje poslova vjeroučitelja ugovoreno (tek) Ugovorom Vlade [Republike Hrvatske] i Hrvatske biskupske konferencije, može se zaključiti da podnositelj u suštini smatra posljedice koje opoziv kanonskog mandata ima na ugovor o radu odnosno na radnopravni status vjeroučitelja suprotnima Ustavu Republike Hrvatske.

Ustavni sud Republike Hrvatske ponavlja da je određivanje kanonskog mandata kao uvjeta za obavljanje poslova vjeroučitelja i posljedice koje opoziv tog mandata nosi sa sobom (gubitak prava na predavanje katoličkog vjeronauka) određeno člankom 3. Ugovora sklopljenim između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture. ...

10.2.3. Ustavni sud Republike Hrvatske smatra da je potrebno ispitati poseban uvjet ugovoren Vatikanskim ugovorima za obavljanje posla vjeroučitelja – posjedovanje kanonskog mandata.

U prvom redu Ustavni sud Republike Hrvatske ističe da je Vlada Republike Hrvatske do sada sklopila sedam ugovora o pitanjima od zajedničkog interesa s raznim vjerskim zajednicama:

- Srpskom pravoslavnom crkvom u Republici Hrvatskoj (Narodne novine broj 163/03.);
- Islamskom zajednicom u Republici Hrvatskoj (Narodne novine broj 196/03.);
- Evangeličkom crkvom u Republici Hrvatskoj i Reformiranom kršćanskom crkvom u Republici Hrvatskoj (Narodne novine broj 196/03.);
- Evanđeoskom (Pentekostnom) crkvom u Republici Hrvatskoj, Kršćanskom adventističkom crkvom u Republici Hrvatskoj i Savezom baptističkih crkava u Republici Hrvatskoj (Narodne novine broj 196/03.);
- Bugarskom pravoslavnom crkvom u Republici Hrvatskoj, Hrvatskom starokatoličkom crkvom i Makedonskom pravoslavnom crkvom u Republici Hrvatskoj (Narodne novine broj 196/03. i 141/04.);
- Židovskom vjerskom zajednicom Bet Israel u Republici Hrvatskoj (Narodne novine broj 4/12.); i
- Koordinacijom židovskih općina u Republici Hrvatskoj (Narodne novine broj 4/12.).

Svi ti ugovori sklopljeni su sukladno Zakonu o pravnom položaju vjerskih zajednica (Narodne novine broj 83/02.) i sadrže identične odredbe, primjerice o obvezatnosti predmeta vjeronauka za one koji ga izaberu, o izvođenju tog predmeta pod istim uvjetima pod kojima se izvodi nastava ostalih obveznih predmeta i o potrebnoj ispravi o mandatu za osobe koje izvode vjerski odgoj koja se može opozvati „zbog nedostataka s obzirom na ispravnost poučavanja i s obzirom na osobno ćudoređe”.

Taj zahtjev, s obzirom na prirodu njihovog posla i vezanost misijom proklamiranja crkvenog nauka, prema ocjeni Ustavnog suda Republike Hrvatske, nije prevelik teret za osobe koje kao svoj životni poziv izaberu zvanje vjeroučitelja. Određivanje prikladnosti vjeroučitelja [da podučava vjeronauk] od strane mjerodavne crkvene vlasti konkretizacija je slobode djelovanja crkve i prava na vjersku slobodu koja [također] uključuje pravo roditelja na vjerski odgoj djece.

10.2.4. Izvršavanjem obveze preuzete međunarodnim ugovorom, to jest organiziranjem nastave katoličkog vjeronauka u javnim osnovnim i srednjim školama i u predškolskim ustanovama, sukladno Ugovoru sklopljenom između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture i Ugovoru Vlade i Hrvatske biskupske konferencije, u radnopravni sustav Republike Hrvatske „ulaze” vjeroučitelji. Njihov radnopravni odnos tim ugovorima nije u potpunosti definiran, već iz samih odredbi Ugovora sklopljenog između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture razvidno je da je radni odnos vjeroučitelja radni odnos *sui generis* – da bi predavali katolički vjeronauk moraju biti prikladni za to po sudu crkvene vlasti, moraju imati ispravu o kanonskom mandatu, a opoziv tog mandata ima za posljednicu gubitak prava na predavanje katoličkog vjeronauka.

Na javnoj raspravi je – temeljem navoda ravnateljice Uprave za pravne poslove Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske S. S. B. postalo nedvojbeno da se zapošljavanje svih nastavnika katoličkog vjeronauka vrši ugovorom o radu bez javnog natječaja, iako za tu kategoriju zaposlenika tada za to nije bilo uporišta u mjerodavnom pravu. Tek je [kasnije], nakon održane javne rasprave, člankom 12. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u

osnovnim i srednjim školama (Narodne novine broj 90/11.) dodan članak 107. stavak 10. točka 6., kojim je propisano sklapanje ugovora o radu bez javnog natječaja i s osobom koja se zapošljava na radnom mjestu vjeroučitelja.

Ministarstvo prosvjete i športa dostavilo je u lipnju 2000. godine svim županijskim uredima za prosvjetu, kulturu, informiranje, šport i tehničku kulturu, dopis o radnopravnom statusu vjeroučitelja u osnovnim i srednjim školama, točnije o načinu zapošljavanja i otkazivanju ugovora o radu.

U dopisu se navodi da se sa vjeroučiteljima koji ispunjavaju uvjete sklapanja ugovora o radu, a ako dijecezanski biskup svojim dekretom opozove kanonski mandat za predavanje katoličkoga vjeronauka odnosno vjerskoga odgoja zbog nedostatka s obzirom na ispravnost naučavanja i s obzirom na osobno ćudoređe, vjeroučitelju se otkazuje ugovor o radu sukladno članku 107. Zakona o radu, izvanrednim otkazom ugovora o radu.

10.2.5. Prema tome u konkretnom slučaju i podnositelj je ušao u državni obrazovni sustav bez javnog natječaja. Na javnoj raspravi naveo je kako mu je na preporuku lokalnog svećenika, biskup dao mandat, Katehetski ured posredovao, a škola ga primila. Imajući dakle kanonski mandat i ispunjavajući ostale uvjete, podnositelj je s tuženicama sklopio „klasični” ugovor o radu na temelju Zakona o radu, u kojem se kanonski mandat ni posljedice zbog eventualnog njegovog opoziva ne spominju.

Podnositelj je na javnoj raspravi, na pitanje je li bio svjestan posljedica svog postupanja u odnosu na daljnju mogućnost predavanja vjeronauka, naveo kako je na fakultetu položio kolegij kanonskog prava te da isti ne bi mogao položiti da nije znao za te posljedice. Podnositelj je, dakle, znao da svoj radni odnos izvodi iz mandata dijecezanskog biskupa i da će ga izgubiti ako mu taj mandat bude opozvan.

Slijedom navedenog, iako je sklopio „klasični” ugovor o radu na temelju Zakona o radu, podnositelj nije mogao očekivati da će gubitkom kanonskog mandata, do kojeg je došlo nakon sklapanja novog civilnog braka u vrijeme dok je još uvijek u „crkvenom” braku s trećom osobom, i dalje ostati u radnom odnosu na radnom mjestu vjeroučitelja. Ali je mogao očekivati, unatoč internoj uputi ministra, da škole u kojima je zaposlen poduzmu sve kako bi ga zaposlile na drugom radnom mjestu. Naime, opoziv kanonskog mandata ima za posljedicu gubitak prava na predavanje katoličkog vjeronauka, a ne otkaz ili gubitak diplome diplomiranog teologa. Prema članku 2. Pravilnika o stručnoj spremi i pedagoško-psihološkom obrazovanju nastavnika u srednjem školstvu (Narodne novine broj 1/86. i 80/99.), diplomirani teolog osim vjeronauka može predavati etiku i kulturu.

Prema utvrđenju prvostupanjskog suda tuženi su razmotrili mogućnost zapošljavanja podnositelja na drugim poslovima, ali takvih nije bilo pa su mu otkazale ugovor o radu tzv. redovnim otkazom, što znači uz otkazni rok i s pravom na otpremninu. Na taj način tuženi su postupili kao što se uobičajeno postupa i s drugim radnicima kojima se otkazuje ugovor o radu tzv. redovitim otkazom. Ustavni sud Republike Hrvatske stoga utvrđuje da podnositelj nije doveden u nejednak položaj u odnosu na druge radnike, pa i djelatnike škole, u situaciji otkazivanja radnog odnosa tzv. redovitim otkazom.

Ocjenu zakonitosti otkaza ugovora o radu podnositelju u okviru mjerodavnog radnog prava proveli su sudovi u tri stupnja. Pošavši od činjenice da se za radno mjesto vjeroučitelja traži postojanje posebnog uvjeta bez kojeg nije moguće sklopiti ugovor o radu, kanonskog mandata, a utvrdivši da podnositelj nakon njegovog opoziva više ne ispunjava uvjete za predavanje katoličkog vjeronauka, uz činjenicu da su tuženi pokušali podnositelja zaposliti na drugom radnom mjestu ..., sudovi su

prema ocjeni Ustavnog suda Republike Hrvatske zauzeli ustavnopravno prihvatljivo stajalište da je podnositelju ugovor o radu otkazan sukladno mjerodavnom pravu.

10.2.6. Slijedom svega iznietog, a posebice analizirajući postupanje tuženika nakon opoziva kanonskog mandata podnositelju i način na koji su redovni sudovi pružili podnositelju sudsku zaštitu u odnosu na obveze države preuzete Vatikanskim ugovorima, Ustavni sud Republike Hrvatske ocjenjuje da je podnositelju pružen dovoljan stupanj zaštite njegovih prava koja proizlaze iz ustavnog prava na rad i slobodu rada.

24. Sudac D.K. priložio je suglasno mišljenje odluci i složio se sa zaključcima većine. Međutim, tvrdio je da Ustavni sud Republike Hrvatske nije dovoljno uvažio činjenicu da je podnositelj dobrovoljno pristao na to da njegov položaj ovisi o kanonskome mandatu, koji je dijecezanski biskup prema svojoj ovlasti mogao izdati ili povući.

25. Predsjednica Ustavnog suda Republike Hrvatske dala je suprotstavljeno mišljenje u kojem je posebno tvrdila da normativni okvir za zapošljavanje vjeroučitelja, temeljen na Ugovoru sklopljenom između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture, nije bio uspješno proveden upravo u odgovarajućem domaćem sustavu zapošljavanja, u kojem je izvjestan broj pitanja ostao neriješen.

26. Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske uručena je zastupniku podnositelja zahtjeva 27. svibnja 2013. godine.

C. Ostale mjerodavne činjenice

27. U ožujku 2010. godine T.F. je podnijela zahtjev Interdijecezanskom ženidbenom sudu prvog stupnja u Rijeci za poništenje njezina vjerskog braka s podnositeljem zahtjeva uz obrazloženje da je on prilikom stupanja u brak „pozitivnim činom volje isključio samu ženidbu” (vidjeti odlomak 45. dalje u tekstu, kanon 1101. stavak 2.).

28. Interdijecezanski ženidbeni sud prvog stupnja u Rijeci je 16. kolovoza 2012. godine prihvatio zahtjev T.F. i poništio njezin vjerski brak s podnositeljem zahtjeva. Odluka je zatim prosljeđena Međubiskupijskom prizivnom sudu u Zagrebu na razmatranje.

29. Postupak se vodio u odsustvu podnositelja zahtjeva jer se on nije odazvao sudskom pozivu. Tijekom postupka, elektronička pošta koju je podnositelj zahtjeva poslao T.F. 4. prosinca 2009. godine prihvaćena je kao dokaz. U toj je elektroničkoj pošti podnositelj zahtjeva izjavio da, ako bi „mogao vratiti sve ostale sakramente, [on] bi rado to učinio. Na taj način, ako bi se [on] uspio riješiti samo jednog, koji, kao što [oni] oboje znaju, nikada nije postojao, [njegovo] srce bilo bi veselije.”

30. Na temelju navedenih dokaza, 24. travnja 2013. godine Međubiskupijski prizivni sud u Zagrebu potvrdio je odluku Interdijecezanskog ženidbenog suda prvog stupnja u Rijeci kojim se poništava vjerski brak između podnositelja zahtjeva i T.F.

II. MJERODAVNI DOMAĆI DOKUMENTI

A. Mjerodavno domaće pravo

1. Ustav Republike Hrvatske

31. Mjerodavne odredbe Ustava Republike Hrvatske (Narodne novine br. 56/1990, 135/1997, 8/1998, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 55/2001, 76/2010, 85/2010 i 5/2014) glase kako slijedi:

Članak 14.

„Svatko u Republici Hrvatskoj ima prava i slobode, neovisno o njegovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama.

Svi su pred zakonom jednaki.”

Članak 35.

„Svakom se jamči štovanje i pravna zaštita njegova osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti.”

Članak 40.

„Jamči se sloboda savjesti i vjeroispovijedi i slobodno javno očitovanje vjere ili drugog uvjerenja.”

Članak 41.

„Sve vjerske zajednice jednake su pred zakonom i odvojene od države.

Vjerske zajednice slobodne su, u skladu sa zakonom, javno obavljati vjerske obrede, osnovati škole, učilišta, druge zavode, socijalne i dobrotvorne ustanove te upravljati njima, a u svojoj djelatnosti uživaju zaštitu i pomoć države.”

Članak 54.

Svatko ima pravo na rad i slobodu rada.

Svatko slobodno bira poziv i zaposlenje i svakomu je pod jednakim uvjetima dostupno svako radno mjesto i dužnost.”

Članak 140.

„Međunarodni ugovori koji su sklopljeni i potvrđeni u skladu s Ustavom i objavljeni, a koji su na snazi, čine dio unutarnjega pravnog poretka Republike Hrvatske, a po pravnoj su snazi iznad zakona. ...”

2. Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture

32. Mjerodavne odredbe Ugovora od 18. prosinca 1996. godine sklopljenog između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na

području odgoja i kulture (Narodne novine – Međunarodni ugovori br. 2/1997), ratificiranog 24. siječnja 1997. godine i objavljenog u Narodnim novinama 11. veljače 1997. godine, glase:

Članak 1.

Republika Hrvatska, u svijetlu načela o vjerskoj slobodi, poštuje temeljno pravo roditelja na vjerski odgoj djece. Obvezuje se da će, u sklopu školskoga plana i programa i u skladu s voljom roditelja ili skrbnika, jamčiti nastavu katoličkoga vjeronauka u svim javnim osnovnim i srednjim školama i u predškolskim ustanovama, kao obveznoga predmeta za one koji ga izaberu, pod istim uvjetima pod kojima se izvodi nastava ostalih obveznih predmeta.

...”

Članak 2.

Poštujući slobodu savjesti i odgovornost roditelja za odgoj svoje djece, svakome je zajamčeno pravo izbora vjeronauka.

Školske vlasti, u suradnji s nadležnim crkvenim vlastima, omogućit će roditeljima i punoljetnim učenicima da izaberu vjeronauk pri upisu u školu na način da njihova odluka ne bude povod bilo kakvom obliku diskriminacije na području školskoga djelovanja.

...”

Članak 3.

Katolički vjeronauk predaju kvalificirani vjeroučitelji koji su po sudu crkvene vlasti prikladni za to i koji zadovoljavaju odgovarajuće odredbe zakonodavstva Republike Hrvatske, pridržavajući se svih dužnosti i prava koji iz toga proizlaze.

Vjeroučitelji moraju imati ispravu o kanonskome mandatu (*missio canonica*) koju je izdao dijecezanski biskup. Opoziv mandata nosi sa sobom neposredni gubitak prava na predavanje katoličkoga vjeronauka.

Vjeroučitelji su članovi, sa svim učincima, nastavničkog zbora ...

Programi i način odvijanja katoličkoga vjeronauka u školama svih vrsta i stupnjeva, uredit će se posebnim ugovorima između Vlade Republike Hrvatske i Hrvatske biskupske konferencije.”

3. Ugovor između Svete stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima

33. Ugovor od 18. prosinca 1996. godine sklopljen između Svete Stolice i Republike Hrvatske o pravnim pitanjima (Narodne novine – Međunarodni ugovori br. 3/1997) ratificiran je 7. veljače 1997. godine i objavljen u Narodnim novinama 25. veljače 1997. godine. U mjerodavnom dijelu Ugovora predviđeno je sljedeće:

Članak 13.

„(1) Kanonska ženidba od trenutka sklapanja ima građanske učinke prema odredbama zakonodavstva Republike Hrvatske ako ugovorne stranke nemaju civilne

zapreke i ako su ispunjeni propisi predviđeni odredbama zakonodavstva Republike Hrvatske.

...

(4) Odluke crkvenih sudova o ništavosti ženidbe i odluke Vrhovne vlasti Crkve o razrješenju ženidbenoga veza, dostavljaju se nadležnome državnom sudu radi primjene građanskih učinaka odluke, u skladu s odredbama zakonodavstva Republike Hrvatske.”

4. Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica

34. Mjerodavne odredbe Zakona o pravnom položaju vjerskih zajednica (Narodne novine br. 83/2002) glase:

Članak 2.

Vjerske zajednice samostalno i slobodno određuju unutarnju organizaciju... tijela i osobe koje predstavljaju vjersku zajednicu i njene organizacijske oblike ... u skladu s Ustavom Republike Hrvatske.

Članak 9.

„(1) Pitanja od zajedničkog interesa za Republiku Hrvatsku i neku ili više vjerskih zajednica mogu se uređivati i ugovorom kojeg sklapaju Vlada Republike Hrvatske i vjerska zajednica.

(2) Radi provedbe akata koji uređuju odnose države i vjerskih zajednica, kao i drugih pitanja od značenja za položaj i djelovanje vjerskih zajednica, Vlada Republike Hrvatske osniva Komisiju za odnose s vjerskim zajednicama.”

Članak 13.

„(2) Na traženje roditelja ili skrbnika učenika mlađih od 15 godina te na osnovi zajedničke izjave roditelja, odnosno skrbnika i učenika od 15 godina i starijih, u osnovnim školama i srednjim školama ustrojava se nastava vjeronauka kao izbornog predmeta sukladno propisanom nastavnom planu i programu te ugovorom između vjerske zajednice i Vlade Republike Hrvatske.

(3) Vjerski odgoj u ustanovama predškolskog odgoja i nastavu vjeronauka u osnovnim i srednjim školama izvode osobe koje ispunjavaju uvjete utvrđene propisima i ugovorima iz stavka 1. i 2. ovoga članka.”

5. Zakon o radu

35. U predmetnom razdoblju, mjerodavnim dijelom Zakona o radu (Narodne novine br. 38/1995, 54/1995, 65/1995, 102/1998, 17/2001, 82/2001, 114/2003, 123/2003, 142/2003, 30/2004 i 68/2005) bilo je predviđeno sljedeće:

Redoviti otkaz ugovora o radu

Članak 106.

„(1) Poslodavac može otkazati ugovor o radu uz propisani ili ugovoreni otkazni rok (redoviti otkaz), ako za to ima opravdani razlog u slučaju:

...

- ako zaposlenik nije u mogućnosti uredno izvršavati svoje obveze iz radnog odnosa zbog određenih trajnih osobina ili sposobnosti (osobno uvjetovani otkaz);

...”

Članak 107.

„(1) Poslodavac i zaposlenik imaju opravdani razlog za otkaz ugovora o radu sklopljenog na neodređeno ili određeno vrijeme, bez obveze poštivanja propisanog ili ugovorenog otkaznoga roka (izvanredni otkaz), ako zbog osobito teške povrede obveze iz radnog odnosa ili zbog neke druge osobito važne činjenice, uz uvažavanje svih okolnosti i interesa objiju ugovornih stranaka, nastavak radnog odnosa nije moguć.

...”

6. Pravilnik o stručnoj spremi i pedagoško-psihološkom obrazovanju nastavnika u srednjem školstvu

36. Prema članku 2. Pravilnika o stručnoj spremi i pedagoško-psihološkom obrazovanju nastavnika u srednjem školstvu (Narodne novine br. 1/96 i 80/99), profesori teologije mogu predavati predmete etiku ili etiku i kulturu.

7. Zakon o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti

37. Člancima od 30. do 42. Zakona o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti (Narodne novine br. 32/2002, s daljnjim izmjenama) predviđeno je pravo na potraživanje naknade za nezaposlene u slučaju redovitog otkaza ugovora o radu, uključujući slučajeve predviđene u članku 106. stavku 1. točki 2. Zakona o radu, u kojima je zaposlenik radio barem devet mjeseci u prethodnom razdoblju od dvadeset četiri mjeseca.

8. Obiteljski zakon

38. Mjerodavne odredbe Obiteljskog zakona (Narodne novine br. 116/2003, s daljnjim izmjenama) glase kako slijedi:

Članak 6.

„Brak se sklapa suglasnom izjavom žene i muškarca u građanskom ili vjerskom obliku.”

Članak 8.

„Brak se u vjerskom obliku s učincima građanskog braka sklapa pred službenikom vjerske zajednice koja s Republikom Hrvatskom o tome ima uređene pravne odnose.”

Članak 23.

„Brak sklopljen u vjerskom obliku sukladno odredbama članka 8. ... ima od dana sklapanja sve učinke građanskog braka propisane ovim Zakonom.”

Članak 34.

„(1) Bez obzira na oblik u kojem je sklopljen, brak prestaje: smrću bračnog druga, proglašenjem nestalog bračnog druga umrlim, poništajem ili razvodom.”

9. Zakon o suzbijanju diskriminacije

39. Mjerodavnim odredbama Zakona o suzbijanju diskriminacije (Narodne novine br. 85/2008), koji je stupio na snagu 1. siječnja 2009. godine, predviđeno je sljedeće:

Članak 16.

„Svatko tko smatra da mu je zbog diskriminacije povrijeđeno neko pravo može tražiti zaštitu toga prava u postupku u kojem se o tom pravu odlučuje kao o glavnom pitanju, a može tražiti i zaštitu u posebnom postupku propisanom u članku 17. ovoga Zakona.”

Članak 17.

„(1) Osoba koja tvrdi da je žrtva diskriminacije po odredbama ovoga Zakona ovlaštena je podnijeti tužbu i tražiti:

1. da se utvrdi da je tuženik povrijedio tužiteljevo pravo na jednako postupanje, odnosno da radnja koju je poduzeo ili propustio može neposredno dovesti do povrede prava na jednako postupanje (tužba za utvrđenje diskriminacije);
2. da se zabrani poduzimanje radnji kojima se krši ili može prekršiti tužiteljevo pravo na jednako postupanje, odnosno da se izvrše radnje kojima se uklanja diskriminacija ili njezine posljedice (tužba za zabranu ili otklanjanje diskriminacije);
3. da se naknadi imovinska i neimovinska šteta uzrokovana povredom prava zaštićenih ovim Zakonom (tužba za naknadu štete);
4. da se presuda kojom je utvrđena povreda prava na jednako postupanje na trošak tuženika objavi u medijima.”

B. Ostali mjerodavni domaći dokumenti

40. Pozivajući se na Ugovor od 18. prosinca 1996. godine sklopljen između Republike Hrvatske i Svete Stolice o suradnji na području odgoja i kulture, 29. siječnja 1999. godine, Vlada Republike Hrvatske i Hrvatska biskupska konferencija sklopile su Ugovor o katoličkom vjeronauku u javnim školama i vjerskom odgoju u javnim predškolskim ustanovama.

41. Taj Ugovor nije objavljen u Narodnim novinama, no dostupan je na internetskim stranicama Hrvatske biskupske konferencije (www.hbk.hr). Mjerodavne odredbe tog Ugovora glase:

Članak 5.

„(1) Katolički vjeronauk odnosno vjerski odgoj izvode osobe kojima je dijecezanski biskup izdao ispravu o kanonskome mandatu (*missio canonica*) i koji ispunjavaju potrebne uvjete u skladu s važećim propisima Republike Hrvatske.

(2) Kad mjerodavne školske i crkvene vlasti utvrde potrebu, dijecezanski biskup određuje prikladnu osobu za izvođenje vjeronauka odnosno vjerskog odgoja.

(3) Isprava o kanonskom mandatu (*missio canonica*) za predavanje katoličkoga vjeronauka odnosno vjerskoga odgoja ima učinak dok je dijecezanski biskup ne opozove.

(4) Dijecezanski biskup ima pravo svojim dekretom opozvati kanonski mandat (*missio canonica*) za predavanje katoličkoga vjeronauka odnosno vjerskoga odgoja zbog nedostatka s obzirom na ispravnost naučavanja i s obzirom na osobno ćudoređe.”

42. Vlada Republike Hrvatske sklopila je slične ugovore sa sljedećim organizacijama: (1) Srpskom pravoslavnom crkvom u Republici Hrvatskoj (Narodne novine br. 163/2003); (2) Islamskom zajednicom u Republici Hrvatskoj (Narodne novine broj 196/2003); (4) Evangeličkom crkvom u Republici Hrvatskoj i Reformiranom kršćanskom crkvom u Republici Hrvatskoj (Narodne novine br. 196/2003); (4) Evandeoskom (Pentekostnom) crkvom u Republici Hrvatskoj, Kršćanskom adventističkom crkvom u Republici Hrvatskoj i Savezom baptističkih crkava u Republici Hrvatskoj (Narodne novine br. 196/2003); (5) Bugarskom pravoslavnom crkvom u Republici Hrvatskoj, Hrvatskom starokatoličkom crkvom i Makedonskom pravoslavnom crkvom u Republici Hrvatskoj (Narodne novine br. 196/03 i 141/2004); (6) Židovskom vjerskom zajednicom Bet Israel u Republici Hrvatskoj (Narodne novine br. 4/2012); i (7) Koordinacijom židovskih općina u Republici Hrvatskoj (Narodne novine br. 4/2012).

43. Ministarstvo prosvjete i športa (dalje u tekstu: „Ministarstvo”) je 15. lipnja 2000. godine uputilo urede za upravljanje obrazovanjem na županijskoj razini kako postupati prilikom zapošljavanja nastavnika katoličkog vjeronauka i otkazivanja ugovora o radu s njima.

44. Prema nalogu Ministarstva, ako dijecezanski biskup izda pisanu odluku o imenovanju osobe koja će predavati vjeronauk davanjem kanonskog mandata toj osobi, ravnatelj škole mora dotičnoj osobi ponuditi ugovor o radu na neodređeno vrijeme. Međutim, ako dijecezanski biskup povuče kanonski mandat zbog „nedostataka s obzirom na ispravnost naučavanja i s obzirom na osobno ćudoređe”, nastavnik mora dobiti izvanredni otkaz.

III. MJERODAVNI MEĐUNARODNI I POREDBENI DOKUMENTI

A. Zakonik kanonskog prava

45. Mjerodavnim kanonima Zakonika kanonskog prava, proglašenog 25. siječnja 1983. godine, predviđeno je sljedeće:

Kanon 804

„...“

§ 2. Neka se mjesni ordinarij [biskupije] brine da se za nastavnike vjerske pouke u školama, pa i u onim koje nisu katoličke, odrede oni koji se odlikuju pravim naukom, svjedočenjem kršćanskog života i odgojiteljskim umijećem.”

Kanon 805

„Mjesni ordinarij [biskupije] ima pravo imenovati ili potvrditi vjeroučitelje za svoju biskupiju, a isto tako ukloniti ih ili tražiti da se uklone, ako to traži razlog vjere ili čudoređa.”

Kanon 1055

„§ 1. Krist Gospodin uzdigao je na dostojanstvo sakramenta ženidbeni savez među krštenima, kojim muška osoba i ženska osoba međusobno uspostavljaju zajednicu svega života po svojoj naravi usmjerenu k dobru supruga te k rađanju i odgajanju potomstva.

...”

Kanon 1056

„Bitna su svojstva ženidbe jednost i nerazrješivost, koja u kršćanskoj ženidbi zbog sakramenta zadobivaju posebnu čvrstoću.”

Kanon 1101

„§ 1. Pretpostavlja se da je unutrašnja voljna privola u skladu s riječima i znakovima upotrijebljenim u sklapanju ženidbe.

§ 2. Ali, ako jedna stranka ili obje pozitivnim činom volje isključi samu ženidbu ili neki bitni sastavni dio ili neko bitno svojstvo ženidbe, nevaljano sklapa ženidbu.”

B. Mjerodavno pravo EU-a i poredbeno pravo

46. Za mjerodavno pravo EU-a i poredbeni pregled naučavanja vjeronauka, denominacijskog i nenedenominacijskog, u državnim školama država članica Vijeća Europe, vidjeti predmet *Fernández Martínez protiv Španjolske* [VV], br. 56030/07, odlomak 67., ECHR 2014 (izvadci).

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANKA 8. KONVENCIJE

47. Podnositelj zahtjeva prigovorio je svom otpuštanju s radnog mjesta nastavnika katoličkog vjeronauka, navodeći da je time povrijeđeno njegovo pravo na poštovanje njegovog privatnog i obiteljskog života. Pozvao se na članak 8. Konvencije, koji glasi kako slijedi:

„1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.

2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprečavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.”

A. Dopuštenost

1. *Tvrđnje stranaka*

(a) **Vlada**

48. Vlada je tvrdila da se članak 8. Konvencije ne primjenjuje na ovaj predmet jer se razlozi za otkaz podnositelju zahtjeva na radnome mjestu vjeroučitelja ne odnose na njegov privatni ili obiteljski život. Vlada je istakla da, prilikom otkaza podnositelju zahtjeva, škole nisu razmotrile nikakve okolnosti njegovog privatnog i obiteljskog života, već su svoju odluku o otkazu temeljile isključivo na formalnim razlozima, to jest povlačenju kanonskog mandata podnositelju zahtjeva. Škole istovremeno nisu imale nikakvih saznanja o razlozima za povlačenje kanonskog mandata podnositelju zahtjeva; na školama nije ni bilo da razmatraju razloge za odluku Crkve.

49. Vlada je istakla da je potreba da nastavnik katoličkog vjeronauka ima kanonski mandat jasno utvrđena na temelju Ugovora od 18. prosinca 1996. godine sklopljenog između Republike Hrvatske i Svete Stolice o suradnji na području obrazovanja i kulture, koji je objavljen u Narodnim novinama i stoga je bio dostupan podnositelju zahtjeva. Nadalje, tijekom postupka pred Ustavnim sudom Republike Hrvatske, podnositelj zahtjeva izjavio je kako je bio svjestan posljedica povlačenja kanonskog mandata. To je, prema mišljenju Vlade, upućivalo na to da je podnositelj zahtjeva bio u krivu kad je tvrdio da je izgubio posao nastavnika zbog razloga koji se odnose na njegov privatni ili obiteljski život, stoga je bilo jasno da je jedini razlog za njegov otkaz bilo povlačenje njegova kanonskoga mandata.

(b) Podnositelj zahtjeva

50. Pozivajući se na zaključke Suda u predmetu *Fernández Martínez* (prethodno citiranom), podnositelj zahtjeva naveo je da iz sudske prakse Suda jasno slijedi da se članak 8. Konvencije primjenjuje jer su odgovarajući vidovi njegovog profesionalnog života, povezani s otkazom, utjecali i na njegov privatni i obiteljski život.

2. Ocjena Suda

51. Sud na početku primjećuje da je u okolnostima ovog predmeta članak 8. mjerodavan u mjeri u kojem obuhvaća pravo podnositelja zahtjeva da nastavi sa svojim profesionalnim životom, njegovo pravo na poštovanje njegovog obiteljskog života i njegovo pravo na življenje svog obiteljskog života na način na koji on to smatra primjerenim (usporediti predmet *Fernández Martínez*, prethodno citiran, odlomak 108.).

52. Iako se iz članka 8. ne može iščitati opće pravo na zaposlenje, Sud je prethodno imao prilike pozabaviti se pitanjem primjenjivosti članka 8. na sferu zaposlenja. Stoga ponavlja da je „privatni život” širok pojam koji ne podliježe iscrpnoj definiciji (vidjeti, pored ostalih mjerodavnih mišljenja, predmet *Schüth protiv Njemačke*, br. 1620/03, odlomak 53., ECHR 2010). Bilo bi previše restriktivno ograničiti pojam „privatnog života” na „najuži krug” u kojem pojedinac može živjeti svoj osoban život kako želi te iz njega u cijelosti isključiti vanjski svijet koji se ne nalazi u tom krugu (vidjeti predmete *Fernández Martínez*, prethodno citiran, odlomak 109.; i *Niemietz protiv Njemačke*, 16. prosinca 1992., odlomak 29., Serija A br. 251-B).

53. Prema sudskoj praksi Suda, nema načelnog razloga da se pojam „privatnog života” tumači tako da isključuje profesionalne aktivnosti (vidjeti predmete *Bigaeva protiv Grčke*, br. 26713/05, odlomak 23., 28. svibnja 2009., i *Oleksandr Volkov protiv Ukrajine*, br. 21722/11, odlomke 165. – 67., ECHR 2013). Ograničenja profesionalnog života pojedinca mogu biti obuhvaćena člankom 8. u slučaju kada imaju za posljedicu način na koji osoba gradi svoj društveni identitet razvojem odnosa s drugima. Nadalje, profesionalni život često je u složenom spletu s privatnim životom, posebno ako se čimbenici koji se odnose na privatni život, u strogom smislu tog pojma, promatraju kao kvalificirajući kriteriji za određenu profesiju (vidjeti predmet *Özpınar protiv Turske*, br. 20999/04, odlomke 43. – 48., 19. listopada 2010.). Profesionalni život stoga je dio zone interakcije između osobe i drugih koji je, čak i u javnom kontekstu, obuhvaćen područjem primjene „privatnog života” (vidjeti predmet *Fernández Martínez*, prethodno citiran, odlomak 110.).

54. O ovom slučaju, slično kao u predmetu *Fernández Martínez* (Ibid., odlomak 111.), interakcija između privatnog života u strogom smislu i profesionalnog života posebno se ističe jer zahtjevi za ovu vrstu specifičnog zaposlenja nisu samo tehnički zahtjevi, već i sposobnost da se osoba

„odlikuje pravim naukom,... svjedoči... kršćanski život i ... odgojiteljsko umijeće” (vidjeti prethodno citirane odlomke 12. i 45.), čime se uspostavlja izravna veza između ponašanja osobe u privatnom životu i njezinih profesionalnih aktivnosti.

55. Nadalje, Sud primjećuje da je podnositelj zahtjeva, kao nastavnik laik katoličkog vjeronauka u dvije državne srednje škole, dobio posao i primao plaću od države na temelju ugovora o radu na neodređeno vrijeme (vidjeti prethodne odlomke 8. i 9.). Na radnome mjestu vjeroučitelja radio je bez prekida tri godine. Prema mišljenju Suda, to je u dovoljnoj mjeri dokazalo stabilnost njegove profesionalne situacije (vidjeti, *a fortiori*, predmet *Fernández Martínez*, prethodno citiran, odlomak 112.).

56. U tim okolnostima, s obzirom na činjenicu da je otkaz podnositelju zahtjeva sa stabilnog radnog mjesta vjeroučitelja u dvije državne škole povezan s događajima koji su u vezi s njegovim osobnim izborima na koje se odlučio u kontekstu svog privatnog i obiteljskog života, to jest s njegovim građanskim razvodom od T.F. i drugim, građanskim brakom, Sud zaključuje da se članak 8. Konvencije primjenjuje (usporediti s predmetom *Fernández Martínez*, prethodno citiranim, odlomak 113.). Opseg i načini uključenosti državnih tijela u otkaz koji mu je dan, a na koje se pozvala Vlada u svojem prigovoru u pogledu dopuštenosti, pitanje je kojim se treba pozabaviti u kontekstu razmatranja osnovanosti predmeta od strane Suda.

57. Sud stoga odbacuje prethodni prigovor Vlade. Primjećuje da ovaj prigovor nije očigledno neosnovan u smislu članka 35. stavka 3. točke a. Konvencije. Nadalje primjećuje da nije nedopušten ni po kojoj drugoj osnovi. Stoga se mora proglasiti dopuštenim.

B. Osnovanost

1. Tvrdnje stranaka

(a) Podnositelj zahtjeva

58. Podnositelj zahtjeva tvrdio je kako nije bilo razloga da tako intimno osoban događaj u njegovom životu (njegov drugi građanski brak) ima tako dalekosežne posljedice koje dovode do njegovog otkaza na radnome mjestu vjeroučitelja u dvije srednje škole. Istaknuo je da u predmetu *Fernández Martínez* (prethodno citiranom) brak sam po sebi nije bio taj koji je doveo do neobnavljanja ugovora o radu podnositelja zahtjeva, nego njegovo članstvo u udruzi koja se bavila postizanjem ciljeva suprotnima ciljevima Crkve, kao njegovo javno stajalište o celibatu svećenika, koje je prouzročilo „skandal” koji je narušio njegov odnos s Katoličkom crkvom. U tim je okolnostima potreba za zaštitom prava Katoličke crkve od širenja od strane njezinih vlastitih članova – to jest, svećenika koji su očito imali snažniju dužnost odanosti Crkvi – ideja za koje se čini da potkopavaju njezinu doktrinarnu dosljednost bila ta koja je dovela Sud do zaključka da je otkaz

g. Fernándezu težio legitimnom cilju, to jest zaštiti prava i sloboda Katoličke crkve. U ovom predmetu, nasuprot predmetu *Fernández Martínez*, podnositelj zahtjeva smatrao je kako je nemoguće zaključiti da je njegov drugi brak mogao imati negativnih posljedica na interese Katoličke crkve, posebno s obzirom na to da je on laik kojeg je zaposlila država, kao i to da su njegov prvi brak poništila nadležna tijela Crkve. Podnositelj zahtjeva stoga je tvrdio da njegovo otpuštanje iz javne službe, u kojoj je bio zaposlen na temelju ugovora o radu na neodređeno vrijeme kao vjeroučitelj, isključivo zbog njegovog drugog braka, predstavlja krajnju i nerazmjernu mjeru koja utječe na njegova prava.

59. Podnositelj zahtjeva posebno je naglasio da miješanje u njegov privatni i obiteljski život nije bilo u skladu sa zakonom, da nije težio legitimnom cilju i da je bilo nerazmjerno. Istaknuo je da, iako je otpušten zbog povlačenja njegova kanonskoga mandata, ta je mjera bila izravna posljedica njegovog drugog braka. Stoga je to dovelo do ozbiljnog utjecaja na njegove šanse za bavljenje svojom specifičnom poslovnom djelatnošću zbog događaja uglavnom povezanih s osobnim izborima na koje se odlučio u kontekstu svog privatnog i obiteljskog života. Nadalje, upravo zbog svojih specijaliziranih obrazovnih vještina i iskustva, bilo mu je teško dobiti drugi posao ili imati pravo na socijalnu pomoć. Stoga je smatrao kako to jasno pokazuje da je došlo do miješanja u njegova prava na temelju članka 8. Konvencije.

60. Podnositelj zahtjeva nadalje je tvrdio da u hrvatskom pravnom sustavu nema pravnog temelja kojim je predviđen otkaz ugovora o radu zbog povlačenja kanonskog mandata, drugog braka ili nepoštovanja bilo kojeg pravila kanonskog prava. Iako je Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture potpisan i ratificiran, Republika Hrvatska nije donijela odgovarajuće zakonodavstvo za provedbu tog Ugovora, čime je ostavila izvjestan broj pitanja povezanih sa zaposlenjem vjeroučitelja laika otvorenima. Nadalje, podnositelj zahtjeva istaknuo je kako Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Hrvatske biskupske konferencije o katoličkom vjeronauku u državnim školama i predškolskim ustanovama, na koji su se domaći sudovi također pozvali, nikada nije proglašen ili objavljen kao obvezujući zakon. Na sličan način, vjeroučitelji nisu imali načina da predvide posljedice radnji koje mogu poduzeti. Iako je podnositelj zahtjeva bio donekle upoznat s odredbama kanonskog prava, on nije mogao predvidjeti odluku Crkve u svojoj posebnoj situaciji niti odluke domaćih tijela koja su automatski potvrdila otkaz njegovog ugovora o radu.

61. Prema mišljenju podnositelja zahtjeva, miješanje u njegov privatni i obiteljski život nije težio legitimnom cilju. S time u vezi, istaknuo je da je, kao vjeroučitelj laik kojeg je zaposlila država, primao plaću izravno od države, u što Crkva nije bila uključena. Činjenica da je sklopio drugi brak nije bila poznata nikome izvan njegove obitelji i uskoga kruga prijatelja, a

ništa u njegovom ponašanju nije dovelo u pitanje vjerodostojnost katoličke vjerske zajednice. Isto tako, za razliku od predmeta *Fernández Martínez*, nije bilo nepodudaranja između ideja koje se moraju naučavati i osobnih uvjerenja vjeroučitelja koja bi mogla dovesti u pitanje vjerodostojnost Crkve. Podnositelj zahtjeva nije aktivno i javno vodio kampanju protiv niti jedne ideje ili pitanja, a posebno ne protiv ideje važne Katoličkoj crkvi. Isto tako nije vodio kampanju ni na koji način u korist svog načina života. Iako se razveo od svoje bivše žene i oženio svom sadašnjom ženom, to nije učinio na način koji bi se mogao razumjeti kao promicanje ideje ženidbe različite od crkvene. Razveo se diskretno i sporazumno te nije napravio ništa čime bi promicao ideju razvoda ili kako bi potkopao ideju ženidbe kako je promiče katolički nauk. Nadalje, nijedan drugi vid njegovog života ne može se smatrati protivnim nauku Crkve. Podnositelj zahtjeva također je istaknuo da je razvod stvarnost koja je uobičajena u hrvatskom društvu. Stoga njegov razvod nije mogao imati nikakvog lošeg učinka na javno mišljenje ili javni interes. To je dokazano činjenicom da niti jedan njegov učenik ili roditelji njegovih učenika nisu tražili da ga se otpusti zbog njegovog drugog braka.

62. Podnositelj zahtjeva također je tvrdio da je njegov otkaz bio nerazmjernan. Po njegovom mišljenju, domaći sudovi nisu pravilno procijenili sve suprotstavljene interese te su svoje odluke o potvrđivanju otkaza temeljili isključivo na činjenici da mu je kanonski mandat povučen. Također je smatrao da je njegov predmet različit od drugih sličnih predmeta koje je Sud razmatrao (podnositelj zahtjeva citirao je predmete *Obst protiv Njemačke*, br. 425/03, 23. rujna 2010.; *Schüth*, prethodno citiran; i *Siebenhaar protiv Njemačke*, br. 18136/02, 3. veljače 2011.) jer ga nije zaposlila Katolička crkva, već država. Stoga su se obveze njegovog poslodavca razlikovale po svojoj prirodi od onih koje se razmatraju u citiranim predmetima. Posebno, nije prekršio niti jedno pravilo ili normu koju je utvrdio njegov poslodavac; nije ugrozio vjerodostojnost svog poslodavca ni na koji način, a da je odluka bila na njegovom poslodavcu, ne bi nikada dobio otkaz. Nadalje, za razliku od podnositelja zahtjeva u predmetu *Fernández Martínez*, podnositelj zahtjeva nije bio svećenik pa stoga nikada nije imao razloga živjeti kao svećenik, posebno s obzirom na to da, kako je već objašnjeno, njegove osobne okolnosti nisu bile poznate javnosti. Podnositelj zahtjeva također je smatrao da se iz predmeta *Fernández Martínez* ne bi moglo zaključiti ništa što bi upućivalo na to da bi vjeroučitelje trebalo sprečavati da se razvode i ponovno stupaju u brak.

63. Podnositelj zahtjeva prihvatio je činjenicu da bi se vjeroučitelji laici trebali pridržavati strogih normi kako bi se osiguralo da je njihov nauk u potpunosti u skladu s načelima i naukom Katoličke crkve. Da je, primjerice, iskoristio svoj položaj da promiče neku drugu religiju, i Crkva i prvenstveno država imale bi potpuno pravo pokrenuti disciplinski postupak protiv njega. To, međutim, nije bio slučaj. Isto tako, ni Crkva ni državna tijela nisu tvrdili

da njegov nauk nije bio u skladu sa službenom doktrinom Crkve ili da ju je njime pokušavao na neki način potkopati ili diskreditirati. Podnositelj zahtjeva također je tvrdio da je otkaz bila nerazmjerna kazna za navodno nepropisno ponašanje. Ona je imala snažan utjecaj na njegov privatni i obiteljski život te mogućnost za pronalazak drugog zaposlenja s obzirom na to da nakon otkaza nije mogao pronaći stalan posao. Nadalje, primjenom tako stroge kazne zbog njegovog razvoda i drugog braka, domaća tijela stvorila su situaciju u kojoj se u očima učenika i njihovih roditelja takvim događajima pridala određena „stigma”.

(b) Vlada

64. Vlada je tvrdila kako nije bilo miješanja u pravo podnositelja zahtjeva na poštovanje njegovog privatnog i obiteljskog života s obzirom na to da je razlog za njegov otkaz bio povezan s povlačenjem njegova kanonskoga mandata od strane Crkve, što škole nisu bile u položaju da preispituju. Vlada je istaknula da, u slučaju da Sud zaključi da je došlo do miješanja u prava podnositelja zahtjeva, takvo miješanje bilo bi dovoljno utemeljeno u mjerodavnom domaćem pravu. Odredbama Ugovora sklopljenog između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture jasno je predviđeno da je kanonski mandat preduvjet za predavanje katoličkog vjeronauka u školama. Taj je Ugovor objavljen u Narodnim novinama i stoga je bio dostupan podnositelju zahtjeva. Nadalje, kako je podnositelj zahtjeva sam potvrdio tijekom postupka pred Ustavnim sudom Republike Hrvatske, odredbe Ugovora dovoljno su precizne i predvidive kako bi mu omogućile da predvidi posljedice povlačenja kanonskog mandata. Također je priznao pred Ustavnim sudom Republike Hrvatske da je bio svjestan činjenice da će sklapanjem drugog braka izgubiti svoj kanonski mandat za predavanje katoličkog vjeronauka.

65. Vlada je također smatrala da je miješanje u prava podnositelja zahtjeva težilo legitimnom cilju zaštite vjerske autonomije Katoličke crkve te da je takvo miješanje bilo razmjerno. S time u vezi, Vlada je najprije istaknula da je, prilikom prihvaćanja kanonskog mandata za predavanje vjeronauka u školama, podnositelj zahtjeva pristao na to da živi život u skladu s naukom Katoličke crkve. Stoga je prihvatio da će određeni dijelovi njegovog privatnog života biti podložni procjeni od strane Crkve. To je uključivalo i mogućnost da Crkva povuče njegov kanonski mandat za predavanje vjeronauka u državnom obrazovnom sustavu u slučaju da je njegovo ponašanje protivno načelima kršćanskog morala, koji mu je dobro poznat kao profesoru teologije. Nadalje, kad se prijavljivao za kanonski mandat i kad je dobio nastavnički posao u državnom obrazovnom sustavu, podnositelj zahtjeva nije smatrao da su zahtjevi koji proizlaze iz nauka Crkve protivni njegovom pravu na poštovanje njegovog privatnog i

obiteljskog života. Nije prigovorio na te zahtjeve dok nisu imali utjecaja na njegov nastavnički posao u dvije srednje škole.

66. Vlada je istaknula kako podnositelj zahtjeva nije pokušao poništiti svoj vjerski brak prije sklapanja novoga građanskoga braka. Da je to učinio, mogao bi izbjeći sve negativne učinke svog novog braka na svoje zaposlenje kao nastavnik katoličkog vjeronauka. Vlada je također smatrala, pozivajući se na zaključke Ustavnog suda Republike Hrvatske, da bi Sud trebao u obzir uzeti činjenicu da je podnositelj zahtjeva bio vrlo dobro upoznat s dužnostima koje proizlaze iz mjerodavne katoličke doktrine u vezi s brakom. Također je bio svjestan činjenice, kad mu je kanonski mandat dan, da će ga izgubiti ako ga Crkva prestane smatrati podobnim za predavanje katoličkog vjeronauka. S obzirom na autonomiju Crkve u imenovanju nastavnika svoje doktrine, podnositelj zahtjeva stoga nije imao razloga očekivati da će zadržati svoj posao ako Crkva smatra da više nije podoban za njega.

67. Vlada je također naglasila da vjerska autonomija uživa posebnu zaštitu na temelju članka 9. Konvencije i da su države imale široku slobodu procjene u uređivanju pitanja koja se tiču njihovog odnosa s vjerskim zajednicama. Autonomija Katoličke crkve u njezinom odnosu s državom u pitanjima vjeronauka utvrđena je u Ugovoru sklopljenom između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture. Taj je Ugovor u bitnome sličan drugim sporazumima kojima se uređuje odnos Katoličke crkve s izvjesnim brojem drugih europskih država. Pozivajući se na sudsku praksu Suda u predmetima *Fernández Martínez* (prethodno citiranom), *Obst* (prethodno citiranom) i *Siebenhaar* (prethodno citiranom), Vlada je tvrdila da je Sud prepoznao važnost autonomije vjerskih zajednica u odabiru osoba podobnih za naučavanje njihove doktrine. Stoga, u hrvatskom pravnom sustavu, iako je država formalno poslodavac vjeroučiteljima katoličkog vjeronauka u državnom obrazovnom sustavu, odluka o podobnosti osoba za to radno mjesto i sadržaj njihove nastave uvijek su bili u rukama Katoličke crkve. Autonomija Crkve provodi se kroz njezino pravo da procijeni okolnosti u kojima se kanonski mandat može izdati. To je nedvojbeno uključivalo pravo na procjenu živi li osoba kojoj je mandat izdan u skladu s naukom Crkve. Isto tako, ako ta osoba živi u okolnostima protivnima doktrini Crkve, to bi moglo potkopati vjerodostojnost te vjerske zajednice. Iz toga gledišta, „dužnost odanosti” navedena u predmetu *Fernández Martínez* jednako je obvezna za laika i svećenika koji predaju vjeronauk.

68. Vlada je nadalje istaknula da je neprimjereno ponašanje podnositelja zahtjeva, u očima Crkve, bilo čak ozbiljnije od onog koje je Sud razmatrao u predmetu *Fernández Martínez* jer, za razliku od pitanja celibata, ovdje nema oprečnog mišljenja unutar Crkve u vezi sa svetošću ženidbe. Nadalje, iako podnositelj zahtjeva nije javnosti obznanio događaje koji se tiču njegovog privatnog života, što je bio slučaj u predmetu *Fernández*

Martínez, on je unatoč tome predavao vjeronauk u gradiću sa samo 11.759 stanovnika, u kojem okolnosti povezane s njegovim razvodom nisu mogle ostati skrivene od učenika.

69. U takvim je okolnostima Vlada smatrala da bi uvođenjem dužnosti Crkvi da prihvati osobu kao vjeroučitelja bilo protivno autonomiji Crkve koja se jamči na temelju mjerodavnog domaćeg prava i Konvencije. Davanjem otkaza podnositelju zahtjeva država nije prekoračila svoju širinu procjene u postizanju pravične ravnoteže između prava podnositelja zahtjeva na poštovanje svog privatnog i obiteljskog života i autonomije Katoličke crkve. Posebno, u nastojanju da jamče autonomiju Crkve da imenuje nastavnika svoje doktrine, škole su pokušale pronaći drugo prikladno radno mjesto za podnositelja zahtjeva te su mu dale pravo na otpremninu, koja mu je uredno isplaćena. Nadalje, za razliku od okolnosti iz predmeta *Schüth* (prethodno citiranog), Ustavni sud Republike Hrvatske proveo je detaljnu procjenu svih sukobljenih interesa i dao dostatno obrazloženje kad je odbio prigovore podnositelja zahtjeva.

(c) Miješanje treće strane

(i) Savez za obranu slobode (ADF)

70. ADF je tvrdio da je pravo na slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti temeljno pravo koje štiti nekoliko prijelomnih međunarodnih sporazuma o ljudskim pravima i koje se jamči na temelju članka 9. Konvencije. Načelo vjerske autonomije ugrađeno je u to pravo i dana mu je istaknuta važnost u iscrpnoj sudskoj praksi Suda o pitanjima vjerskih sloboda. Prema mišljenju ADF-a, održavanje integriteta autonomije Crkve od najveće je važnosti u demokratskom društvu. Države članice imaju dužnost neutralnosti i nepristranosti te se moraju, na temelju sudske prakse Suda o članku 9., suzdržavati od miješanja u autonomiju Crkve ili pravo na iskazivanje religijskih vjerovanja. ADF je tvrdio da se to načelo jednako primjenjuje na miješanje u unutarnje funkcioniranje i upravljanje tijela Crkve kao cjeline.

71. Na sličan način, budući da jamstva na temelju članka 8. nisu apsolutna, u slučaju kada privatno ponašanje potkopava integritet plana davanja dozvola za crkveni nauk i kada je protivan suštini predmeta dozvole, autonomija Crkve trebala bi imati prednost, kao što sudska praksa Suda jasno pokazuje. Nadalje, ADF je naglasio kako je Sud zaključio, s obzirom na širok raspon postojećih ustavnih modela, da države uživaju široku slobodu procjene u tom kontekstu. Sud je stoga oklijevao da prevaziđe odluke nacionalnih tijela kada je predmet uključivao odnos između Crkve i onih koji za nju rade. To je također odgovaralo usporedivim rješenjima, poput onih koji se mogu pronaći u sudskoj praksi Ustavnog suda Sjedinjenih Američkih država i u zakonodavstvu Europske unije.

72. ADF je također naglasio da je zaštita pluralizma u obrazovanju ključna za očuvanje demokratskog društva. Iako je vjerska indoktrinacija zabranjena u školama, država nema diskreciju odrediti jesu li vjerska uvjerenja ili načini koji se koriste za njihovo izražavanje legitimni. Država može samo zahtijevati da se sva nastava provodi na objektivni, kritičan i pluralističan način. Općenito gledano, autonomija Crkve, prožeta slobodom mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti te slobodom udruživanja, zahtijeva neutralnost države. U demokratskom društvu, razmjerna ograničenja članka 8. opravdana su i radi zaštite integriteta vjerskih tijela koja izdaju nastavničke potvrde i radi održanja integriteta državnog školskog sustava time što se od nastavnika zahtijeva da posjeduju odgovarajuće kvalifikacije za predavanje osjetljivih predmeta.

(ii) *Europski centar za pravo i pravdu (ECLJ)*

73. ECLJ je tvrdio da su dva nedavna predmeta Velikog vijeća, *Fernández Martínez* (prethodno citiran) i *Sindicatul „Păstorul cel Bun” protiv Rumunjske* [VV] (br. 2330/09, ECHR 2013 (izvadci)) korisni za rješavanje pitanja vezanih uz vjersku autonomiju i poštovanje privatnog i obiteljskog života pojedinca. Prema mišljenju ECLJ-a, odluke biskupa predstavljaju provođenje autonomije Crkve koja se jamči na temelju članka 9. Konvencije te kao takve ne podliježe sudskoj reviziji na građanskim sudovima, za razliku od odluka državnih tijela koje iz njih proizlaze, a koje se temelje na odlukama biskupa. U ovom je kontekstu posebno važno načelo vjerske institucionalne autonomije, koje je potvrđeno u sudskoj praksi Suda. Nadalje, načelo povećane dužnosti odanosti, koje je općenito priznato u radnom pravu, bilo je također primjenjivo u kontekstu zapošljavanja od strane vjerske zajednice, neovisno o tome je li osoba zaposlena izravno ili neizravno kroz državni sustav zapošljavanja. U oba je slučaja na tijelima vjerske zajednice bilo da procijene podobnost pojedinca za predavanje vjeronauka. Takva povećana dužnost odanosti bila je posebno važna u kontekstu međusobne povezanosti vjerskih i građanskopravnih aspekata profesionalne djelatnosti zaposlenika. Isto tako, ona bi također mogla imati utjecaja na neke aspekte privatnog života zaposlenika. Stoga se može očekivati da ponašanje vjeroučitelja ne bi smjelo potkopati vjerodostojnost određene vjerske doktrine.

74. ECLJ je posebno naglasio da je na biskupu da odluči o pitanju je li određena osoba podobna za predavanje katoličkog vjeronauka, neovisno o tome je li ta osoba svećenik ili laik. U svakom slučaju potreban preduvjet za predavanje katoličkog vjeronauka jest postojanje katoličkog mandata koji izdaje biskup. Oni koji dobrovoljno prihvate kanonski mandat trebali bi poštovati mjerodavne odredbe kanonskog prava i udovoljavati zahtjevima povezanim s povećanom dužnosti odanosti koja iz tog mandata proizlazi.

2. Ocjena Suda

(a) Je li došlo do miješanja

75. Sud primjećuje da je, u predmetu *Fernández Martínez* u vezi s neproduljivanjem ugovora o radu nastavnika u državnoj školi nakon povlačenja njegovog mandata za predavanje vjeronauka od strane Crkve, zaključio da su izravno uključivanje državnog tijela – poslodavca podnositelja zahtjeva – u postupku donošenja odluka i provođenja crkvene odluke o neproduljivanju ugovora predstavljali miješanje u pravo podnositelja zahtjeva na poštovanje njegovog privatnog života. To se smatralo točnim neovisno o ograničenim mogućnostima države da djeluje u predmetu povlačenja mandata za predavanje vjeronauka od strane Crkve (vidjeti predmet *Fernández Martínez*, prethodno citiran, odlomke 115. – 116.).

76. U ovom su predmetu dva školska tijela, kao nadležna javna tijela u ovom predmetu, otpustila podnositelja zahtjeva sa radnog mjesta nastavnika u dvije srednje škole nakon što je Crkva povukla njegov kanonski mandat, obzirom da nije bilo moguće premjestiti ga na drugo radno mjesto (vidjeti prethodno odlomak 15.).

77. Iz toga slijedi da je došlo do izravnog uključivanja državnih tijela u postupak donošenja odluka u vezi s otkazom danim podnositelju zahtjeva, što je predstavljalo miješanje u njegovo pravo na poštovanje njegovog privatnog života.

(b) „U skladu sa zakonom”

78. Izraz „u skladu sa zakonom” zahtijeva, kao prvo, utemeljenost pobijane mjere u domaćem pravu. Kao drugo, uzimajući u obzir kvalitetu dotičnog prava, zahtijeva da ono bude dostupno dotičnoj osobi, koja nadalje mora moći predvidjeti posljedice koje ono na nju ima, i biti u skladu s vladavinom prava (vidjeti, između drugih izvora prava, predmet *Kopp protiv Švicarske*, 25. ožujka 1998., odlomak 55., *Izvješća* 1998-II). Izraz stoga podrazumijeva, između ostalog, da odredbe domaćeg prava moraju biti dovoljno jasne kako bi se pojedincima omogućilo da razumiju okolnosti i uvjete u kojima vlasti imaju pravo koristiti mjere koje utječu na njihova prava na temelju Konvencije (vidjeti predmet *Fernández Martínez*, prethodno citiran, odlomak 117.).

79. Sud primjećuje da su školska tijela djelovala u skladu s Ugovorom od 18. prosinca 1996. godine sklopljenim između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture te odredbama Zakona o radu u vezi s redovitim otkazom ugovora o radu zbog razloga povezanih s osobnim okolnostima pojedinca (vidjeti prethodne odlomke 15., 32. i 35.). Prema članku 3. Ugovora, postojanje isprave o kanonskom mandatu koji izdaje dijecezanski biskup preduvjet je za predavanje katoličkog vjeronauka u školama, a opoziv mandata nosi sa sobom neposredni gubitak prava na predavanje katoličkoga vjeronauka (vidjeti prethodni odlomak 32.). Ugovor

je međunarodni sporazum, integriran kao takav u hrvatsko pravo u skladu s Ustavom Republike Hrvatske i uredno objavljen u Narodnim novinama (Vidjeti prethodni odlomak 31., članak 140. Ustava Republike Hrvatske; i prethodni odlomak 32.). Iz toga slijedi da su diskvalifikacija podnositelja zahtjeva za predavanje katoličkog vjeronauka, a time i redoviti otkaz njegovog ugovora o radu zbog okolnosti povezanih s njegovim osobnim okolnostima, bili temeljeni na važećem i dostupnom hrvatskom pravu (usporediti predmet *Fernández Martínez*, prethodno citiran, odlomak 118.).

80. Ostaje za razmotriti do koje je mjere otkaz podnositelja zahtjeva s njegovog posla vjeroučitelja bio predvidiv za njega (*ibid.*, odlomak 119.). Predvidivost u ovom kontekstu, a posebno razina preciznosti koja se traži od domaćeg zakonodavstva, ovisi u znatnoj mjeri o sadržaju dotičnog prava, područje koje ono treba obuhvaćati te broj i status onih kojima je adresirano (vidjeti predmet *Hasan i Chaush protiv Bugarske* [VV], br. 30985/96, odlomak 84., ECHR 2000-XI), kao i o razini brige koja se traži od osoba koje obavljaju profesionalnu djelatnost s obzirom na posljedice koje njihovo ponašanje može prouzrokovati (vidjeti, između ostalog, predmet *Karácsony i drugi protiv Mađarske* [VV], br. 42461/13, odlomak 125., 17. svibnja 2016.).

81. S time u vezi, Sud primjećuje da se u odluci o povlačenja kanonskog mandata podnositelju zahtjeva Riječka Nadbiskupija pozvala na povredu kanona 804. stavka 2. Zakonika kanonskog prava (vidjeti prethodni odlomak 45.). Riječka Nadbiskupija obavijestila je podnositelja zahtjeva da „svaki vjeroučitelj mora pokazati da se 'odlikuje pravim naukom i svjedočenjem kršćanskog života' te mora sudjelovati u sakramentalnoj i evangeličkoj zajednici župe”, a da mu njegova nova situacija to ne omogućava (vidjeti prethodni odlomak 12.). Istovremeno, u članku 3. Ugovora od 18. prosinca 1996. godine sklopljenog između Svete Stolice i Republike Hrvatske predviđeno je da katolički vjeronauk mogu predavati kvalificirani vjeroučitelji koji su, prema mišljenju Crkve, podobni za taj položaj (vidjeti odlomak 32.).

82. Sud primjećuje da je, na pitanje tijekom postupka pred Ustavnim sudom Republike Hrvatske je li bio svjestan posljedica svog postupanja na daljnu mogućnost predavanja vjeronauka, podnositelj zahtjeva naveo kako je na fakultetu položio kolegij kanonskog prava te da isti ne bi mogao položiti da nije znao za te posljedice (vidjeti prethodni odlomak 23.). Stoga ne postoji razlog da Sud dovodi u pitanje predvidivost posljedica ponašanja podnositelja zahtjeva na svome radnome mjestu nastavnika. To je posebno istinito s obzirom na jasan izričaj Ugovora od 18. prosinca 1996. godine sklopljenog između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture, iz kojeg je podnositelj zahtjeva mogao razumno predvidjeti da bez kanonskog mandata Crkve ne bi mogao i dalje raditi kao nastavnik katoličkog vjeronauka (vidjeti predmet *Fernández Martínez*, prethodno citiran, odlomak 119.).

83. Na prethodne zaključke ne utječu prigovori podnositelja zahtjeva da mjerodavno domaće zakonodavstvo koje dopunjuje Ugovor nije bilo propisno i sveobuhvatno provedeno u odgovarajućem domaćem sustavu zapošljavanja (vidjeti prethodni odlomak 60.), kako je naglasila predsjednica Ustavnog suda Republike Hrvatske u svom izdvojenom mišljenju na odluku Ustavnog suda Republike Hrvatske od 22. svibnja 2013. godine (vidjeti prethodni odlomak 25.). Sud ponavlja da se u postupku koji je pokrenut pojedinačnim zahtjevom od njega ne traži revizija dotičnog zakonodavstva na apstraktan način, to jest načina na koji je Ugovor sklopljen između Svete Stolice i Republike Hrvatske proveden u domaćem sustavu zapošljavanja, već se treba ograničiti, u mjeri u kojoj je to moguće, na razmatranje konkretnog slučaja (vidjeti predmete *J.B. protiv Švicarske*, br. 31827/96, odlomak 63., ECHR 2001–III; i *Zehentner protiv Austrije*, br. 20082/02, odlomak 60., 16. srpnja 2009.).

84. Isto tako, s obzirom na to da je podnositelj zahtjeva mogao u dovoljnoj mjeri predvidjeti posljedice svog ponašanja, Sud je spreman prihvatiti, kao što su to učinili nacionalni sudovi, da je miješanje na koje se prigovara bilo pravno utemeljeno u mjerodavnim odredbama domaćeg prava, a da te odredbe udovoljavaju zahtjevu „zakonitosti” utvrđenom u sudskoj praksi Suda.

85. Zaključno, osporeno miješanje bilo je u skladu sa zakonom.

(c) Legitimni cilj

86. Sud zaključuje, kao što je zaključio i u predmetu *Fernández Martínez* (prethodno citiranom, odlomak 122.) da se dotični otkaz podnositelju zahtjeva u ovom predmetu može promatrati kao da teži legitimnom cilju zaštite prava i sloboda drugih, to jest onih Katoličke crkve, posebno njezine autonomije u odabiru osoba koje će biti ovlaštene naučavati katoličku doktrinu.

(d) Nužno u demokratskom društvu

(i) Opća načela

87. Sud se poziva na opća načela utvrđena u predmetu *Fernández Martínez* (prethodno citiranom, odlomci 123. – 132.).

(ii) Primjena prethodno navedenih načela na ovaj predmet

88. U prethodno citiranom predmetu *Fernández Martínez*, Veliko vijeće utvrdilo je mjerodavne čimbenike koje treba uzeti u obzir prilikom postizanja ravnoteže između prava na uživanje privatnog i obiteljskog života i dužnosti države da zaštiti autonomiju Crkve u slučajevima kada je ugovor o radu vjeroučitelja otkazan jer je Crkva smatrala da ta osoba više nije podobna za taj položaj. Ti čimbenici posebno uključuju sljedeće: status podnositelja zahtjeva; izloženost situacije podnositelja zahtjeva;

odgovornost države kao poslodavca; strogost kazne; i reviziju od strane domaćih sudova.

- *Status podnositelja zahtjeva*

89. Sud primjećuje da je podnositelj zahtjeva bio vjeroučitelj laik katoličkog vjeronauka zaposlen u državnom obrazovnom sustavu na temelju ugovora o radu na neodređeno vrijeme, te da je nastavničku plaću primao od države. U skladu s odgovarajućim domaćim postupcima za zapošljavanje nastavnika katoličkog vjeronauka (vidjeti prethodne odlomke 32., 40. – 41., 43. – 44.), zaposlenje podnositelja zahtjeva bilo je rezultat intervencije Katehetskog ureda Riječke Nadbiskupije. Ponuđen mu je nastavnički posao u dvije državne škole u Opatiji bez da je morao pristupiti javnom natječaju za radno mjesto u javnoj službi (vidjeti prethodni odlomak 8.). Zaposlenje podnositelja zahtjeva na radnome mjestu vjeroučitelja u dvije škole proizašlo je iz njegova kanonskoga mandata da predaje katolički vjeronauk, koji je izdao nadbiskup Riječke Nadbiskupije na temelju prijedloga lokalnog svećenika (vidjeti prethodni odlomak 7.).

90. Sud je već primijetio da potreba za posjedovanjem kanonskog mandata za predavanje katoličkog vjeronauka proizlazi iz Ugovora od 18. prosinca 1996. godine sklopljenog između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture (vidjeti prethodni odlomak 79.). Ugovorom se posebno predviđa da Republika Hrvatska mora osigurati da katolički vjeronauk bude dostupan u svim državnim osnovnim i srednjim školama i predškolskim ustanovama kao obvezan predmet za one koji ga izaberu, pod istim uvjetima pod kojima se izvodi nastava ostalih obveznih predmeta. Istovremeno je Republika Hrvatska prihvatila da katolički vjeronauk u državnom obrazovnom sustavu mogu predavati samo kvalificirani vjeroučitelji koji su, prema mišljenju crkvenih tijela, podobni za taj položaj. Podobnost za dotični položaj iskazuje se postojanjem isprave o kanonskom mandatu koji izdaje dijecezanski biskup, a opoziv mandata nosi sa sobom neposredni gubitak prava na predavanje katoličkoga vjeronauka (vidjeti prethodni odlomak 32.). Sud primjećuje da se takav dogovor ne razlikuje mnogo od dogovora u značajnom broju drugih država članica Vijeća Europe (vidjeti predmet *Fernández Martínez*, prethodno citiran, odlomak 67.) i ugovora koje je Republika Hrvatska sklopila s drugim vjerskim zajednicama (vidjeti prethodni odlomak 42.).

91. Sud nadalje primjećuje da, prema mjerodavnim pravilima kanonskog prava, Crkva izdaje mandat za predavanje katoličkog vjeronauka samo pojedincima koji „se odlikuju pravim naukom, svjedočenjem [svoga] kršćanskog života i [svojim] odgojiteljskim umijećem.” Takve pojedince ordinarij može imenovati za predavanje katoličkog vjeronauka ili im to odobriti te, „ako to traži razlog vjere ili ćudoređa”, mandat za predavanje vjeronauka ordinarij može ukloniti (vidjeti prethodni odlomak 45., kanone 804. stavak 2. i 805. Zakonika kanonskog prava).

92. Ta načela kanonskog prava ne prave razliku između svećenika i vjeroučitelja laika katoličkog vjeronauka te su mu, kako je podnositelj zahtjeva priznao, bila dobro poznata kao profesoru teologije (vidjeti prethodni odlomak 23.). U predmetu *Fernández Martínez* (prethodno citiranom, odlomak 135.), bez zadržavanja na spornim pitanjima povezanima sa statusom podnositelja zahtjeva kao svećenika ili nastavnika laika katoličkog vjeronauka, Sud je zauzeo mišljenje da je podnositelj zahtjeva potpisivanjem dvaju uzastopnih ugovora o radu svjesno i dobrovoljno prihvatio povećanu dužnost odanosti prema Katoličkoj crkvi, što je ograničilo opseg njegovog prava na poštovanje njegovog privatnog i obiteljskog života do neke mjere. Sud je naglasio da su takva ugovorna ograničenja dopuštena na temelju Konvencije ako se slobodno prihvate.

93. Prema mišljenju Suda, isto je slučaj u ovom predmetu: angažmanom u dogovoru između Crkve i države o katoličkom vjeronauku u školama te svjesnim i dobrovoljnim prihvaćanjem svih prethodno navedenih privilegija i ograničenja koje dolaze s tim položajem, podnositelj zahtjeva pristao je da udovolji zahtjevima posebne odanosti prema nauku i doktrini Crkve, uključujući dužnost da „se [odlikuje] pravim naukom, svjedočenjem [svoga] kršćanskog života i [svojim] odgojiteljskim umijećem.” Njegov status vjeroučitelja bio je povezan s jednom od ključnih funkcija Crkve i njezine vjerske doktrine (vidjeti, suprotno tome, predmet *Schüth*, prethodno citiran, u vezi s položajem orguljaša i zborovođe u župnoj crkvi).

94. S time u vezi, Sud primjećuje da je tijekom postupka pred Ustavnim sudom Republike Hrvatske podnositelj zahtjeva priznao da je, kao profesor teologije, bio svjestan posljedica svog ponašanja na svoj mandat za predavanje katoličkog vjeronauka (vidjeti prethodni odlomak 23.). Iz toga proizlazi da je podnositelj zahtjeva, u trenutku kada je prihvatio posao, bio svjestan važnosti sakramenta ženidbe za Crkvu, kako je utvrđeno u kanonu 1056. Zakonika kanonskog prava (vidjeti prethodni odlomak 45.).

95. Međutim, Sud primjećuje da, iako je podnositelj zahtjeva bio svjestan važnosti sakramenta ženidbe za Crkvu, on je odlučio sklopiti novi građanski brak bez reguliranja situacije s obzirom na svoj vjerski brak s T.F., kako je predviđeno u Zakoniku kanonskog prava. Nije pokrenuo postupak za poništenje vjerskog braka, kako je predviđeno u kanonskom pravu, što bi imalo željeni učinak raskida braka s T.F. (vidjeti prethodne odlomke 33. i 45.). Nadalje, podnositelj zahtjeva nije marljivo sudjelovao u postupku za poništenje svog vjerskog braka koji je pokrenula T.F. pred nadležnim crkvenim tijelima (vidjeti prethodne odlomke 27. i 29.). Međutim, u elektroničkoj pošti od 4. prosinca 2009. godine on je izričito izjavio kako njihov vjerski brak u stvarnosti nikada nije postojao (vidjeti prethodni odlomak 29.). To je zajedno s drugim iznesenim dokazima dovelo do poništenja njegovog vjerskog braka s T.F. u travnju 2013. godine (vidjeti prethodni odlomak 30.).

96. Stoga je očito da je podnositelj zahtjeva odlučio zanemariti zahtjeve posebne dužnosti prema nauku i doktrini Crkve, a koji dolaze zajedno s njegovim statusom nastavnika katoličkog vjeronauka. Stoga se doveo u situaciju u kojoj je izgubio svoj kanonski mandat za obavljanje te dužnosti. On je unatoč tome očekivao da će zadržati pravo na nastavnički posao u državnom obrazovnom sustavu. Sud će razmotriti to očekivanje s obzirom na druge odgovarajuće čimbenike ovog predmeta u skladu s načelom razmjernosti.

- *Izloženost situacije podnositelja zahtjeva*

97. Sud primjećuje da, za razliku od predmeta *Fernández Martínez*, u ovom predmetu ne postoji pitanje publiciteta koje podnositelj zahtjeva daje svojoj posebnoj situaciji i javnog širenja svojih vjerovanja protivnih službenom stajalištu Crkve. Pitanje je stoga može li određenu vjersku doktrinu predavati osoba čije ponašanje i način života dotična Crkva vidi kao protivne dotičnoj religiji, posebno u slučaju kada bi ta religija trebala upravljati privatnim životima i osobnim uvjerenjima svojih sljedbenika.

98. Općenito, kako je Sud već objasnio u predmetu *Fernández Martínez* (prethodno citiranom, odlomak 138.), kako bi religija ostala vjerodostojna, zahtjev povećane dužnosti odanosti može se također odnositi na pitanje načina života vjeroučitelja. Životni stil može biti posebno važno pitanje kada priroda profesionalne djelatnosti podnositelja zahtjeva proizlazi iz etike utemeljene na vjerskoj doktrini s ciljem upravljanja privatnim životima i osobnim uvjerenjima svojih sljedbenika, što je bio slučaj s položajem podnositelja zahtjeva kao vjeroučitelja katoličkog vjeronauka i s načelima katoličke religije. U promatranju zahtjeva povećane dužnosti odanosti s ciljem očuvanja vjerodostojnosti Crkve, pravljenje jasne razlike između osobnog ponašanja podnositelja zahtjeva i zahtjeva povezanih s njegovom profesionalnom djelatnošću je stoga osjetljiv zadatak (usporediti predmet *Siebenhaar*, prethodno citiran, odlomak 46.; i vidjeti prethodni odlomak 45., kanon 804. stavak 2. Zakonika kanonskog prava).

99. Na sličan način, Sud smatra kako činjenica da ponašanje i životnom stilu podnositelja zahtjeva, koje Crkva vidi kao protivne načelima svojeg nauka i doktrine, nije dan nikakav publicitet nije odlučna sastavnica procjene posljedica odluke na otkaz podnositelju zahtjeva (vidjeti predmet *Obst*, prethodno citiran, odlomak 51.).

- *Odgovornost države kao poslodavca*

100. Što se tiče odgovornosti države kao poslodavca, Sud primjećuje da je, kao i u predmetu *Fernández Martínez* (prethodno citiranom, odlomak 143.), podnositelj zahtjeva dobio posao i primao plaću od države (vidjeti prethodni odlomak 9.). Taj aspekt, međutim, ne utječe na opseg dužnosti odanosti koji mu je nametnut s obzirom na Katoličku crkvu ili mjere koje potonja ima pravo usvojiti u slučaju kršenja te dužnosti. Tu analizu

potvrđuje činjenica da, u većini država članica Vijeća Europe, crkve i vjerske zajednice imaju ovlasti suodlučivanja ili čak ekskluzivne uloge u imenovanju i otpuštanju vjeroučitelja, neovisno o tome koja institucija financira takvo predavanje, izravno ili neizravno.

101. S druge bi strane Sud želio naglasiti da, prema njegovome mišljenju, povlačenje kanonskog mandata podnositelju zahtjeva zbog činjenice da je sklopio drugi brak dok je još uvijek bio vezan zavjetima danima u vjerskom obredu samo po sebi nije moglo dovesti do njegovog otpuštanja s radnog mjesta nastavnika u državnom obrazovnom sustavu (vidjeti, *mutatis mutandis*, predmet *Obst*, prethodno citiran, odlomak 51.). Zaista, pravo podnositelja zahtjeva na ženidbu predstavlja dio njegovih ljudskih prava koja se jamče na temelju Konvencije, koju se država obvezala poštovati (vidjeti predmet *V.K. protiv Hrvatske*, br. 38380/08, odlomke 100. – 107., 27. studenoga 2012.).

102. Isto tako, neovisno o činjenici što Katolička crkva u uživanju svoje autonomije nije smatrala ponašanje podnositelja zahtjeva sukladnim njegovom položaju nastavnika katoličkog vjeronauka te je stoga bila slobodna povući njegov kanonski mandat, država je morala osigurati da osporeno miješanje u prava podnositelja zahtjeva ne prelazi ono što je nužno kako bi se uklonio rizik za autonomiju Crkve i da ne služi nikakvoj drugoj svrsi koja nije povezana s uživanjem autonomije. Potrebno je prisjetiti se da takva autonomija nije apsolutna i da se ne može uživati na način koji utječe na suštinu prava na privatni i obiteljski život (vidjeti predmet *Fernández Martínez*, prethodno citiran, odlomak 132.).

103. U tom kontekstu Sud pridaje posebnu važnost činjenici da podnositelj zahtjeva nije otpušten izravno nakon povlačenja njegova kanonskoga mandata od strane Crkve. Iako je naredba Ministarstva upućivala na suprotno, škole su raskinule njegov ugovor o radu tek nakon razmatranja mogućnosti pronalaska drugog prikladnog radnog mjesta za njega (vidjeti prethodne odlomke 15. i 17.). Ustavni sud Republike Hrvatske je zaključio da je takvo ponašanje škola bilo ispravno (vidjeti prethodni odlomak 23.). Nadalje, podnositelju zahtjeva dano je pravo na otpremninu, koja mu je, prema neosporenoj tvrdnji Vlade, uredno isplaćena (vidjeti prethodne odlomke 15. i 69.), a imao je i mogućnost zatražiti naknadu za nezaposlene (vidjeti prethodni odlomak 37.; usporediti s predmetom *Fernández Martínez*, prethodno citiranim, odlomkom 145.). Podnositelj zahtjeva nije osporio, a Sud nema razloga sumnjati u, činjenicu da naponi škola nisu bili iskreni. Prema mišljenju Suda, oni su predstavljali posebno važan napor države da pronade ravnotežu između zaštite privatnog i profesionalnog položaja podnositelja zahtjeva i autonomije Crkve.

- *Strogost kazne*

104. Sud smatra kako nema sumnje da je odluka o otpuštanju podnositelja zahtjeva predstavljala kaznu koja je podrazumijevala ozbiljne

posljedice za njegov privatni i obiteljski život. Međutim, kako je ranije primijećeno, otkaz nije bio izravno i bezuvjetno povezan s činjenicom povlačenja kanonskog mandata, nego je bio rezultat objektivne nemogućnosti pronalaska drugog prikladnog radnog mjesta za podnositelja zahtjeva.

105. Nadalje, za razliku od drugih predmeta u kojima je zaposlenik kojeg je crkveni poslodavac otpustio imao ograničene prilike pronalaska drugog posla zahvaljujući posebno prevladavajućem položaju poslodavca u tom sektoru djelatnosti i odstupanjima od običnog prava, ili u kojima je otpušteni zaposlenik imao specifične kvalifikacije zbog kojih mu je bilo teško, ako ne i nemoguće, pronaći novi posao izvan Crkve koja ga zapošljava (vidjeti predmet *Schüth*, prethodno citiran, odlomak 73.), to nije slučaj u odnosu na podnositelja zahtjeva u ovom predmetu. Na temelju mjerodavnog domaćeg prava, podnositelj zahtjeva imao je mogućnost potražiti drugi posao u obrazovnom sustavu kao nastavnik predmeta etike i kulture (vidjeti prethodni odlomak 36.), što je prilika koja nije povezana s posebnim dogovorom između države i Katoličke crkve o katoličkom vjeronauku.

106. Sud također smatra kako je važno napomenuti da se posljedice za podnositelja zahtjeva moraju promatrati s obzirom na činjenicu da se svjesno doveo u situaciju koja je nije sukladna s učenjima Crkve (vidjeti predmet *Fernández Martínez*, prethodno citiran, odlomak 146.). Kako je Sud već ranije primijetio, sklapanjem novoga građanskoga braka bez razmatranja mogućnosti reguliranja situacije s obzirom na svoj vjerski brak, podnositelj zahtjeva odlučio je zanemariti zahtjeve posebne dužnosti prema nauku i doktrini Crkve, a koji dolaze zajedno s njegovim statusom nastavnika katoličkog vjeronauka, te se time doveo u situaciju u kojoj je izgubio svoj kanonski mandat za obavljanje te dužnosti (vidjeti prethodne odlomke 95. – 96.).

107. U tim okolnostima, posebno s obzirom na to da je u slučaju podnositelja zahtjeva pokušaj reguliranja situacije s obzirom na njegov vjerski brak moglo dovesti do učinkovitog rezultata (vidjeti prethodne odlomke 29. i 30.), ne čini se kako je odluka za povlačenje njegovog mandata, opravdana interesom Crkve kako bi se očuvala vjerodostojnost njezina učenja, sama po sebi bila prekomjerna (vidjeti predmet *Fernández Martínez*, prethodno citiran, odlomak 146.). Nadalje, Sud smatra kako je važno ponoviti da povlačenje kanonskog mandata podnositelju zahtjeva nije izravno dovelo do njegovog otpuštanja. Spriječilo ga je samo u predavanju vjeronauka, no s vremenom je otpušten iz državnog obrazovnog sustava u skladu s pravilima o redovitom otkazu ugovora o radu (vidjeti prethodni odlomak 35.) jer u mjerodavno vrijeme nije postojalo drugo prikladno radno mjesto u dvjema školama u kojima je bio zaposlen (vidjeti prethodni odlomak 103.).

- Revizija od strane domaćih sudova

108. Što se tiče revizije koju su proveli domaći sudovi, potrebno je istaknuti da, iako članak 8. ne sadrži izričite postupovne zahtjeve, Sud ne može na zadovoljavajući način procijeniti jesu li razlozi koje su navela nacionalna tijela kako bi opravdala svoje odluke „dovoljni” za potrebe članka 8. stavka 2. bez istovremenog određivanja je li postupak donošenja odluka, promatran u cjelini, pružio podnositelju zahtjeva potrebnu zaštitu njegovih interesa (vidjeti predmet *Fernández Martínez*, prethodno citiran, odlomak 147.).

109. To je posebno važno u ovom predmetu, gdje su domaći sudovi pozvani razmotriti je li postignuta prikladna ravnoteža između sukobljenih prava Crkve da zaštiti svoju autonomiju i prava podnositelja zahtjeva na temelju Konvencije (vidjeti prethodne odlomke 101. i 103.). Stoga je na sudovima bilo da osiguraju da se autonomija Crkve provodi na način koji nije proizvoljan ili da se ne koristi u svrhe koje nisu povezane s uživanjem autonomije, kao i da ne proizvodi učinke koji se nerazmjerno miješaju u prava podnositelja zahtjeva na temelju Konvencije (vidjeti prethodni odlomak 103.; i predmet *Lombardi Vallauri protiv Italije*, br. 39128/05, odlomke 51. – 56., 20. listopada 2009.).

110. Sud na početku primjećuje da je podnositelj zahtjeva imao mogućnost prigovora na svoj otkaz na nadležnim domaćim sudovima, kao i mogućnost razmatranja zakonitosti pobijane mjere u okviru običnog radnog prava (vidjeti prethodni odlomak 35.), uzimajući u obzir sukobljene interese podnositelja zahtjeva i Katoličke crkve. Na najvišem stupnju podnositelj zahtjeva imao je mogućnost uložiti ustavnu tužbu Ustavnom sudu Republike Hrvatske (usporediti predmete *Obst*, prethodno citiran, odlomak 45.; i *Fernández Martínez*, prethodno citiran, odlomak 148.).

111. U svojoj procjeni slučaja podnositelja zahtjeva, Ustavni sud Republike Hrvatske detaljno je razmotrio posebni dogovor između države i Katoličke Crkve o katoličkom vjeronauku u državnom obrazovnom sustavu. Također je razmotrio razumnost zahtjeva za posjedovanjem kanonskog mandata za predavanje vjeronauka i zaključio da, s obzirom na prirodu položaja vjeroučitelja i njegovu bliskost misiji širenja nauka Crkve, zahtjev za posjedovanjem kanonskog mandata nije prekomjeran teret za osobe koje su izabrale postati vjeroučitelji. Ustavni sud Republike Hrvatske također je primijetio da vjeroučitelji u državnom obrazovnom sustavu u Republici Hrvatskoj imaju status zaposlenja *sui generis*, kako je predviđeno u Ugovoru od 18. prosinca 1996. godine sklopljen između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture. Takav je status posebno proizlazio iz zahtjeva za posjedovanjem kanonskog mandata, koji mogu izdati samo nadležna crkvena tijela na temelju njihove procjene podobnosti kandidata za taj položaj. Ustavni sud Republike Hrvatske primijetio je da je podnositelj zahtjeva bio zaposlen u državnom obrazovnom sustavu u okviru takvog dogovora te da su mu zahtjevi

povezani s kanonskim mandatom i posljedicama njegovog povlačenja bili dobro poznati (vidjeti prethodni odlomak 23.).

112. Međutim, Ustavni sud Republike Hrvatske je smatrao da, budući da je podnositelj zahtjeva ušao u sustav javne službe sklapanjem „klasičnog” ugovora o radu, mogao je očekivati, neovisno o povlačenju svog kanonskog mandata za predavanje katoličkog vjeronauka od strane Crkve, da će škole poduzeti sve potrebne mjere kako bi ga premjestile na drugo radno mjesto. Ustavni sud Republike Hrvatske zaključio je da je podnositelj zahtjeva, unatoč povlačenju njegova kanonskog mandata, zadržao svoje zvanje teologa, što mu je omogućavalo da predaje etiku i kulturu. Dotične škole poštovale su tu obvezu tako što su podnositelju zahtjeva pokušale pronaći drugo radno mjesto; kada to nisu uspjele, otkazale su ugovor o radu s podnositeljem zahtjeva. U tim je okolnostima Ustavni sud Republike Hrvatske zaključio da je postignuta pravična ravnoteža između zaštite interesa podnositelja zahtjeva i dužnosti države prema Katoličkoj crkvi (vidjeti prethodni odlomak 23.).

113. S obzirom na procjenu slučaja podnositelja zahtjeva, Sud zaključuje kako su domaći sudovi uzeli u obzir sve mjerodavne čimbenike te detaljno i dubinski razmotrili svačije interese. Tako dobiveni zaključci Sudu se ne čine nerazumnima, posebno s obzirom na to da je Ustavni sud Republike Hrvatske stavio naglasak na znanje podnositelja zahtjeva o zahtjevima posebne dužnosti prema nauku i doktrini Crkve koji dolaze s njegovim statusom nastavnika katoličkog vjeronauka, a dužnost nadležnih domaćih tijela da uzmu u obzir činjenicu da, kako je podnositelj zahtjeva ušao u državni obrazovni sustav, povlačenje njegova kanonskoga mandata samo po sebi nije moglo dovesti do njegovog otpuštanja iz nastavničke profesije. Ustavni sud Republike Hrvatske proveo je detaljnu analizu i razmotrio slučaj s raznih gledišta (vidjeti prethodne odlomke 24. i 25.). Što se tiče upućivanja na autonomiju Crkve da uvede poseban zahtjev za vjeroučitelje da posjeduju kanonski mandat, ne čini se, s obzirom na reviziju od strane nacionalnih sudova, da je ona nepropisno iskorištena u ovom predmetu (usporediti s predmetom *Fernández Martínez*, prethodno citiranim, odlomkom 148.).

(e) Zaključak

114. S obzirom na prethodno navedeno, Sud zaključuje, uzimajući u obzir širinu procjene države u ovom predmetu, da miješanje u pravo podnositelja zahtjeva na poštovanje svog privatnog i obiteljskog života nije bilo nerazmjerno.

115. Sud stoga nalazi da nije došlo do povrede članka 8. Konvencije.

II. NAVODNA POVREDA ČLANKA 14. UZETOG ZAJEDNO S ČLANKOM 8. KONVENCIJE

116. Podnositelj zahtjeva prigovorio je da je njegov otkaz, zbog neopravdanog davanja prednosti pravima Crkve na vjersku autonomiju i slobodu udruživanja u odnosu na njegovo pravo na poštovanje njegovog privatnog i obiteljskog života, bio diskriminirajući, protivno članku 14. uzetog zajedno s člankom 8. Konvencije.

A. Dopuštenost

1. *Tvrdnje stranaka*

117. Vlada je tvrdila da podnositelj zahtjeva nije iscrpio učinkovita domaća pravna sredstva koja su mu omogućena na temelju članka 16. Zakona o suzbijanju diskriminacije time što nije postavio pitanje diskriminacije tijekom postupka na domaćim sudovima.

118. Podnositelj zahtjeva istaknuo je da je Zakon o suzbijanju diskriminacije stupio na snagu 1. siječnja 2009. godine, a da je Vrhovni sud Republike Hrvatske usvojio pravomoćnu odluku o njegovom radnom sporu 3. prosinca 2008. godine. Stoga se tijekom postupka nije mogao pozvati na odredbe Zakona o suzbijanju diskriminacije.

2. *Ocjena Suda*

119. Kako je podnositelj zahtjeva pravilno istaknuo, Zakon o suzbijanju diskriminacije stupio je na snagu 1. siječnja 2009. godine (vidjeti prethodni odlomak 39.), a Vrhovni sud Republike Hrvatske usvojio je pravomoćnu odluku kojom se odbija revizija koju je podnio podnositelj zahtjeva 3. prosinca 2008. godine (vidjeti prethodni odlomak 21.). Stoga podnositelj zahtjeva nije bio u mogućnosti postaviti pitanje diskriminacije pozivanjem na Zakon o suzbijanju diskriminacije tijekom postupka. Sud primjećuje da je u njegovoj reviziji podnesenoj Vrhovnom sudu Republike Hrvatske i u njegovoj ustavnoj tužbi podnesenoj Ustavnom sudu Republike Hrvatske podnositelj zahtjeva, izričito se pozivajući na članke 8. i 14. Konvencije i na odgovarajuće odredbe Ustava Republike Hrvatske, prigovorio na diskriminacijsku prirodu njegovog otkaza (vidjeti prethodni odlomak 20.).

120. Sud stoga zaključuje da je podnositelj zahtjeva na ispravan način iscrpio domaća pravna sredstva time što je nacionalnim tijelima dao mogućnost da isprave navodne povrede protiv njega. Vladin prigovor stoga treba odbaciti. Sud primjećuje da ovaj prigovor nije očito neosnovan u smislu članka 35. stavka 3. točke a. Konvencije. Nadalje primjećuje da nije nedopušten ni po kojoj drugoj osnovi. Stoga se mora proglasiti dopuštenim.

B. Osnovanost

121. Sud smatra kako je ovaj prigovor povezan s prethodno razmotrenim prigovorom na temelju članka 8. Uzimajući u obzir zaključak o toj odredbi, nije potrebno razmatrati ga zasebno (vidjeti predmet *Fernández Martínez*, prethodno citiran, odlomak 155.).

ZBOG TIH RAZLOGA SUD JEDNOGLASNO

1. *Utvrdjuje* da je zahtjev dopušten;
2. *Presuđuje* da nije došlo do povrede članka 8. Konvencije.
3. *Presuđuje* kako nema potrebe ispitati prigovor na temelju članka 14. uzetog zajedno s člankom 8. Konvencije;

Sastavljeno na engleskom jeziku i otpravljeno u pisanom obliku 4. listopada 2016. godine u skladu s pravilom 77. stavcima 2. i 3. Poslovnika Suda.

Stanley Naismith
tajnik

Işıl Karakaş
predsjednica